

SKRUNITEV OBELEŽIJ V LJUBLJANI

»Še mrtvih se bojijo«

Nedavni (3. julija) napad na simbole narodnoosvobodilnega boja in slovenske državnosti ne pomeni zgolj incidenta vandalov, temveč so vse bolj vprašljiva ozadja pogostih napadov na slovensko preteklost. Omenjeni dogodek ni edini v zadnjem obdobju, temveč so spomeniki in znamenja NOB v zadnjem času pogosto tarča napadov. Policija pa seveda nikoli »nič ne najde«.

STRAN 6

Ilustracija: Ciril Horjak

UVODNIK

Pestro dogajanje

Srečko Križanec
veteran vojne za Slovenijo

8. junija smo praznovali dan Primoža Trubarja. V dneh, ko smo se pripravljali na 28. rojstni dan naše domovine in praznovanja ob dnevu državnosti, smo skoraj štirinajst ur gledali in poslušali v Državnem zboru interpelacijo, ki jo je vložila stranka SDS, podprli pa NSi in SNS. Globoko verjamem, da obrambnemu ministru tistega dne ni bilo lahko. Ne gre samo za obtožbe, ki so mu jih očitali. V to se niti ne želim spuščati, saj nisem njegov odvetnik niti član stranke, ki ji predseduje. Moti pa me in skrbi nenormalno primitivno obnašanje posameznih poslancev. Kakšna aroganca, žalitve, laži, posmeh in pljuvanje ne samo po ministru, tudi po naši Slovenski vojski! Ali je še kje kakšen narod, ki tako žali svojo vojsko?

Kdo dela največjo škodo našemu zdravstvu, javnemu šolstvu in seveda Slovenski vojski? Nihče drug kot zgoraj omenjene stranke, ki nenehno sklicujejo redne in izredne seje odborov in DZ, vlagajo interpelacije in govorijo o razpadu zdravstva, o poraznem stanju v Slovenski vojski. Popolnoma se zavedam, da se marsikje otepajo s težavami in problemi, ki pa jih ta vlada Marjana Šarca dokaj dobro obvladuje kljub trditvam posameznih poslancev opozicije, da niso še ničesar naredili. In kaj ste vi? Zakaj tako rekoč nikoli ne podprete in ne glasujete za predloge koalicijske? Ker je vaš cilj in naloga izključno nagajanje in rušenje aktualne vlade. Predobro vas poznam.

Ob 28. rojstnem dnevu naše države smo prejeli veliko čestitk svetovnih voditeljev. V vsej svoji zgodovini smo dokazali, da znamo in zmremo velike stvari. Imamo športnike svetovnega slovesa, znanstvenike, nekaj podjetij, na katere smo lahko iskreno ponosni. Sprašujem pa se, ali res moramo gojiti sovraštvo do vsega, kar je bilo narejeno do osamosvojitve Slovenije leta 1991. Po dolgem in počez se žalijo vse vidne politične osebnosti iz obdobja in življenja v prejšnji skupni domovini Jugoslaviji. Žali se vse in vsakogar, ki nima vonja po SDS in ljubljenski vojski. Vodično vlogo igrajo mediji, ki so blizu SDS in NSi: Nova24TV, Demokracija, Reporter in Družina. Pljuvajo po vseh simbolih tistega časa. Sam sem nosil rdečo zvezdo skoraj dvajset let v JLA in TO. O obojem se tako rekoč ne sme več govoriti na glas, da obdobja NOB niti ne omenjam. Pa kam vse to vodi?

MEDGENERACIJSKI DIALOG

Po zamisli Darka Nikolovskega

Luč sveta zagledala družabna igra Postani partizan

Postani partizan je namizna družabna igra, ki igralca popelje v leto 1941, ko se pridruži partizanskim enotam. Nastala je po zamisli Darka Nikolovskega in nasvetih zgodovinarjev dr. Boža Repeta, dr. Martina Premka in dr. Blaža Torkarja. Igra temelji na zgodovinskih dogodkih (250 kartic), ki so vezani na kraj (130 mest in vasi), tako da se igralci med igranjem ne naučijo samo zgodovinskih dejstev, ampak tudi spoznavajo Slovenijo.

Igralna površina je zemljevid Slovenije iz leta 1941, ki prikazuje, kako je bilo območje razdeljeno med okupatorje. Za vsako leto vojne mora igralec izpolniti en ukaz iz **Glavnega štaba POS** (Partizanskih odredov Slovenije) in napasti belo sovražno postojanko. Vmes odgovarja na vprašanja iz *partizanske šole* in se udeležuje *posebnih misij*, ki mu prinašajo točke, potrebne za zmago v igri. Karte *partizanska šola* predstavljajo osnovna dejstva o drugi svetovni vojni in ponujajo tri mogoče odgovore, ki igralcem, ki niso seznanjeni s tem delom zgodovine, pomagajo pri iskanju pravilnega

odgovora. Karte *posebna misija* pa predstavljajo pomembnejše kulturne, politične in gospodarske dogodke v narodnoosvobodilnem gibanju.

Igralec, ki zbere največ točk, **postane poveljnik slovenskih partizanskih enot**.

Z osvojitvijo *medalje za pogum* pa se mu ponuja tudi priložnost postati **narodni heroj**.

Zemljevid je nastal v okviru projekta ARRS »Napravite mi to deželo nemško ... italijansko ... madžarsko ... hrvaško! Vloga okupacijskih meja v raznarodovalni politiki in življenju slovenskega prebivalstva«, ki ga vodi dr. Božo Repe. Kartografsko

gradivo je pripravil ZRC SAZU, Geografski inštitut Antona Melika.

Ilustracije je ustvaril **Iztok Sitar**, slovenski ilustrator, stripar in karikaturist, ki je izdal več kot 15 stripovskih albumov in ilustriral več kot 100 učbenikov. Poleg tega igra vsebuje še t. i. humanitarni del. Vprašanja za Partizansko šolo je namreč napisal **Boris Krabonja**, učitelj zgodovine na Srednji ekonomski šoli v Mariboru. Boris Krabonja je gibal humanitarnega društva **Up-ornik**, v katerem vsak mesec plačujejo položnice več kot šeststo revežem, ki jih je sistem zavrzel. Med njimi so predvsem obubožani upokojenci in samohranilke. Zato igra vsebuje tudi nalogo (ki jo igralec lahko zavrne) s pozivom k donaciji temu društvu.

Tovariš, tovarišica

Piše se leto 1941.

Fašisti in nacisti so že zanetili vojno v Evropi. Slovenijo napade-

Darko Nikolovski

jo nemške, italijanske, madžarske in ustaške vojaške enote. Na vseh okupiranih območjih se z različnimi raznarodovalnimi ukrepi začnejo procesi potujčevanja slovenskega prebivalstva.

Nemci so začeli množično izganjati Slovence, predvsem izobražence (duhovnike, učitelje, pravnike, zdravnike); ljudi, naklonjene odporu in komunizmu, pa so pošiljali v koncentracijska taborišča.

Iznance so najprej zbrali v zbirnih taboriščih, od koder so jih vozili v Srbijo in na Hrvaško, pozneje pa zaradi čedalje bolj razširjenega narodnoosvobodilnega gibanja tudi v Nemčijo.

Prepovedali so uporabo slovenskega jezika v javnosti, slovenska društva in organizacije, tudi cerkvene, so ukinili, njihovo premoženje pa zaplenili. Prepovedali so slovenski tisk, uničevali so slovenske knjige in ponemčevali krajevna imena, tudi Slovence so prisilili, da so ponemčili svoja lastna imena. Več kot 600 otrok so nasilno vzeli materam in jih poslali v Nemčijo. Nemška organizacija Lebensborn je odvzete dojenčke do deljevala nemškim družinam, kjer so jih vzgojili v Nemce. Nekatere

NADALJEVANJE NA STRANI 2

dr. France Križanič

KOMENTAR

NADALJEVANJE S STRANI 1

pa so tudi pobili. Uvedli so vojaško obveznost, zato so se slovenski fantje bojevali v nemških obrambnih silah ali Wermachtu skoraj na vseh frontah. Nasilno vpoklicanih je bilo več deset tisoč Slovencev. Nekaj tisoč jih je padlo, veliko jih je postalo invalidov, nekaterim pa je uspelo pobegniti in odšli so v partizane. Vpoklicu so se izognili

le redki, saj so jim Nemci zagrozili, da bodo sicer v koncentracijsko taborišče poslali njihove družine.

Ker so Italijani želeli Ljubljansko pokrajino, kot so imenovali zasedeno območje, čim hitreje poitalijančiti, so jo 3. maja 1941 s posebnim odlokom priključili Italiji.

Ko je sredi leta 1941 zaživel osvobodilni boj, je tudi italijanski oku-

bražence, ki so se tja preselili med obema vojnama.

NDH (Neodvisna država Hrvaška) je okupirala manjši del slovenskega ozemlja: Slovensko vas, Novo vas pri Mokricah, Jesenice na Dolenjskem, Obrežje in Čedem.

Ozemlje je bilo veliko približno 20 kvadratnih kilometrov, na njem pa je takrat živelo okoli 800 ljudi. Slovence so hoteli prepričati, da so Hrvati; tiste, ki so ostali narodno zavedni, so odpeljali v taborišče Jasenovac ali pa so jih ustrelili.

Kljub vsem tem grozotam so se na stran okupatorjev postavili izdajalci slovenskega naroda: bela garda, plava garda, domobranci, četniki in druga svojati.

Ti pa se brez razmišljanja kot prvi protifašisti pridružijo prvimi partizanskim enotam.

Tovariš, tovarišica, zdaj pa kocke v roke in na juriš!

Preženi besneče in reši trpeče! Prebudi v sebi narodnega heroja!

Za svobodo v boj!
Smrt fašizmu – svoboda narodu!

Darko Nikolovski

Osebna poraba in dohodki prebivalstva

Osebna poraba ter z njo kratkoročno in dolgoročno povezana gospodarska rast sta odvisni od dohodkov prebivalstva. Vpliv dohodkov prebivalstva na osebno porabo pojasnjujejo štiri različne teorije potrošnih funkcij. Razvile so se v obdobju začetnega razmaha socialne države in vodenja keynezijanskih gospodarskih politik po zmagi zaveznikov v drugi svetovni vojni. Od razmer v danem narodnem gospodarstvu je odvisno, kdaj in koliko velja obrazložitev ter nato tudi napoved posamezne od teh teorij.

Teorijo absolutnega dohodka je na osnovi Keynesovega pojmovanja delovanja narodnega gospodarstva razvil James Tobin. Mimogrede, med drugo svetovno vojno je služil kot oficir na ameriškem rušilcu. Po tej teoriji del osebne porabe ni odvisen od dohodka (t. i. »avtonomna poraba«). Vire zanjo dobimo iz prihrankov ali iz različnih pomoči. Z rastjo dohodka prebivalstva se pomen avtonomnega dela porabe zmanjšuje in povečuje vpliv dohodka, ki je odvisen od nagnjenosti potrošnikov k porabi (drugo se prihrani). Obenem se delež prihrankov v rastočem dohodku povečuje, delež porabe pa zmanjšuje. Ta značilnost ustvarja razmere za krizo hiperprodukcije oziroma gospodarsko depresijo, ki jo sodobna država preprečuje z ustreznimi fiskalno, monetarno in zunanjetrgovinsko politiko. Sicer v času recesije in ob upadu dohodka prebivalstvo spet poveča delež porabe v njem, medtem ko se med konjunkturo ta delež zmanjša.

Teorija relativnega dohodka (v doktorski disertaciji jo je razvil James Duesenberry) razlaga porabo prebivalstva z razmerjem med dohodkom danega gospodinjstva in dohodkom sosedu. Potrošnik poskuša zadržati raven svoje porabe tako, da ostaja v primerljivem razmerju s sosedu.

V času upadanja dohodka porabo zmanjšuje manj od njenega povečanja v času rasti svojega dohodka. Po tej teoriji smo ljudje determinirani z v preteklosti doseženo ravno svoje porabe (angleški izraz za ta pojem je »ratchet effect«). Teorija relativnega dohodka pojasnjuje obnašanje potrošnikov v času modernizacije: motorizacije, pojava hladilnikov, pralnih strojev, sesalcev, televizijskih aparatov, videorekorderjev, računalnikov, pametnih telefonov in široke uporabe interneta. V evropskih razmerah smo imeli takšen pojav med šestdesetimi leti dvajsetega stoletja in na prehodu iz devetdesetih let dvajsetega stoletja v enaindvajseto stoletje. Na Kitajskem živijo v takšnih razmerah zadnjih dvajset let. Dokler se država motorizira in opremlja z modernimi aparati, se trg ne zasiči in ni pričakovati omembe vredne recesije. Na Kitajskem je, na primer, ni bilo niti v času svetovne finančne krize 2009.

Teorijo permanentnega dohodka je koncipiral Milton Friedman in opredelil, da gospodinjstva trošijo glede na dohodek, ki ga dojemajo kot stalnega (permanentnega). Pri nihanju dohodka navzdol ali navzgor povpraševanja ne spreminjajo veliko. Količnik proporcionalnosti permanentnega dohodka glede na dejanski dohodek gospodinjstev je odvisen od variabilnosti plač oziroma prejemkov gospodinjstev, od okusov (preferenc) potrošnikov in od obrestne mere. V času konjunktуре je dejanski dohodek gospodinjstev večji od permanentnega, v času recesije pa je nasprotno. Razliko med dejanskim in permanentnim dohodkom potrošniki pokrivajo s povečanjem ali zmanjšanjem prihrankov ter z zadolževanjem. Teorija permanentnega dohodka dobro pojasnjuje razmere začasnega oziroma enkratnega povečanja dohodka, ko je njegov vpliv na potrošnje prebivalstva močno različen od vpliva rednih dohodkov. V nekaterih specifičnih razmerah imamo zanimiv pojav, ko na primer človek, ki je v igralnici zadel večjo vsoto denarja, ne dojame, da ne gre za njegov permanentni dohodek. Za porabo se odloča v nasprotju s teorijo permanentnega dohodka in zaide v različne vrste težav. Če gre vse po sreči, se konča s samoprepovedjo vstopa v igralnice.

Nazadnje imamo še Modiglianijevo teorijo življenjskega ciklusa. Po njej ljudje trošijo glede na dohodek, ki ga ustvarimo v življenju. Gre za dohodek od dela, pričakovani dohodek od dela in dohodek od lastnine. Po tej teoriji je naša poraba v prvem delu življenja (otročstvo in adolescenca) ter v zadnjem delu življenja večja od pričakovanega dohodka, v srednjem delu življenja (torej med največjo delovno aktivnostjo) pa manjša. Takrat se ustvarjajo prihranki. Modiglianijeva teorija je v bistvu hipoteza, ki jo vsakič znova preverjamo. Predpostavke za njeno veljavnost so v splošnem: stabilnost (majhna variabilnost) dohodkov od dela, nizka inflacija in predvidljivo gospodarsko okolje. Empirični test hipoteze je pokazal, da ne želimo porabiti vsega, kar smo v življenju privarčevali. Modiglianijeva hipoteza je bila vključena v pojasnjevanje vpliva dohodka na potrošnje z novejšimi modeli prekrivajočih se generacij. Ti pojasnjujejo vpliv, ki ga imajo na potrošnje prebivalstva socialno zavarovanje in različne varčevalne sheme. Te imajo, na primer, znaten vpliv na rodnost.

Tovariš Jure

Pohod spominov in tovarištva Kavče 2019 Partizan Franta prevzel kurirčkovo pošto

Kljub slabi vremenski napovedi smo pohodniki tvegali in izpeljali pohod Kavče 2019. Na poti so nas spremljali oblaki, ki so kot siva koprena povečevali napetost prikazov in spominov na trpljenje naših prednikov med vojno. A naš cilj je bil prikazati zmago in srečo ob rešitvi, tako kot je ob prihodu na cilj na nas posijalo zlato sonce.

Vzgibi za udeležbo na takšnem pohodu so različni: za nekoga je pešačenje zgolj rekreacija in preskušanje lastne vzdržljivosti, saj pot zaokroži po dveh krajevnih skupnostih in je dolga okoli osem kilometrov. Večini pa so koraki vendarle spomin in opomin, da

lahko spet zgodi.

Vojna je kruta, veliko prekruta. Tak je njen najpreprostejši opis, ki pa skriva marsikaj: krike obupa, solze trpljenja, kri mučeništva, morda molk kesanja. Nekje v globini pa so tudi vedrejši stvari, kanček zadovoljstva ob zmagi, radost ob rešitvi, uteha ob preživetju.

Vse to smo občutili na poti, ko so nam bili zaigrani trije različni vojni prizori: padec partizanskih kurirjev v nemško zasedo na zabrskih travnikih in rešitev pošte, tiha kolona ranjencev v partizansko bolnico Jelka Breza, kjer smo lani slovesno postavili tablo, in pogumno dejanje zavednega kmečkega de-

Udeleženci pohoda spomina in tovarištva Kavče 2019

smo ponosni na svojo domovino, da jo negujemo in krepimo zavest med ljudmi, da je mir in dostojanstvo mogoče ohraniti le s sodelovanjem in strpnostjo, ne pa s hujskaštvom in sovražnimi delitvami. Tovarištvo, domoljubje in poštenost pa so tiste dobrine, ki manjkajo dandanes. Te dobrine moramo prenesti na mlajše rodove in jim brez kakršne koli ideologije in politike predstaviti neko obdobje zgodovine te države, ki je že skoraj pozabljeno. Spomini so tudi neprijetni, vendar jih ne smemo pozabiti. Kajti če jih pozabimo, se hitro

kleta na Tičerjevi domačiji, po zapisanih spominih Viktorije Ušen, med vojno ranjene kurirke. Ob vsem prikazanem smo podoživeli stisko borcev, srd do okupatorja. Prevevali so nas mešani občutki: od groze, žalosti do odpora in gnusa. Na dan so privrela čustva, ki so orosila oko in zatresla glas. Nezavedno so se naše roke stisnile v pesti, pesti grenkega izkustva in poglobljenega razumevanja druge svetovne vojne.

Malo pred četrto uro smo v ponosni koloni in z zastavo na čelu prikorakali pred dom krajanov v

o legendarnem preboju partizanov iz sovražnega obroča na Menini planini. Ob koncu govora je iz rok mladih kurirčkov vidno ganjen sprejel Kurirčkovo pošto.

Za še pristnejše razpoloženje so poskrbeli pevci iz Kavč in Podkraj. S pomenljivim stavkom »Bodimo dostojni dediči vseh naših upornic in upornikov!« je voditeljica Lana sklenila uradni del proslave, ob odlični hrani in pijači pa smo se še dolgo veselili.

Metka Grabner, predsednica KO ZB NOB Velenje Podkraj - Kavče

KOLUMNA

Jože Poglajen

Mi gremo po svoje

Po svoje je nenavadno, da se po skoraj tridesetih letih od »vojne za Slovenijo« ni našel nov Svetina, ki bi napisal roman *Ukana 2*. Če prebiramo redke dokumentirane in bolj številne retuširane spomine udeležencev desetdnevni oboroženih spopadov z enotami jugoslovanske armade ali poslušamo slavilne govore na proslavah, potem je snovi za tak literarni podvig več kot dovolj. A romana o vojni in miru na Slovenskem ni bilo, vsaj ne tako odmevnega, kot je bila Svetinova *Ukana*. Bilo je nekaj poskusov. Najbolj je pohitel zdaj že pokojni Danilo Slivnik, ki je že konec leta 1991 izdal knjigo z naslovom *Sto osamosvojitvenih dni*. Slivnik je kot eden od urednikov *Dela* in dve leti pred izidom knjige bil tudi izvoljeni član zadnjega Centralnega komiteja Zveze komunistov. Sam se je pozneje opravičeval, da se je pustil izvoliti v ta najvišji organ partije zgolj zato, da bi videl od znotraj, kako ta razpada. In imel je privilegij, da se je v tistih usodnih dneh smel sukati v krogih vrha slovenske politike. Knjiga je zato bolj kot ne sočno branje, manj pa verodostojen prikaz dogodkov in ljudi, ki so vlekli politične poteze. Tako lahko denimo preberemo, kako je Bavčar zgodaj zjutraj po razglasitve samostojne države ob novici, da so tanki JLA krenili iz Vrhnike proti Ljubljani, presenečen zakle »o, pizda!«.

Dve leti pozneje je takrat že major slovenske vojske Janez J. Švajncer izdal knjigo, ki naj bi bila bolj ali manj uradni zbornik desetdnevni bojov z enotami jugoslovanske vojske pod naslovom *Obranili domovino*. Tudi major pri opisovanju bojov ni bil preveč natančen. Nekatere pomembne podrobnosti o nespretnostih, napakah in nesrečah, ki so se za nekatere ljudi končale tragično, so preprosto izpuščene ali zgolj na splošno omenjene. Saj drugače niti ni moglo biti, kajti Švajncer je kar v predgovoru knjigi med drugim zapisal tudi, da je takrat »neskončno občudoval Janeza Janšo in Igorja Bavčarja«. Prvega zaradi njegove »neverjetne žilavosti«, Bavčarja pa, ker je »že s svojo mogočno pojavo prostor napolnil z zaupanjem«. Morda ni odveč omeniti, da je Švajncer že dobro leto pozneje napredoval v čin brigadirja. Bolj koristna stran njegove knjige je več kot 50 strani dolg seznam teritorialcev, prejemnikov odlikovanj in medalj. Med njimi najdemo skoraj vse štabne oficirje, pa tudi urarja in zdajšnjega predsednika državnega sveta Alojz Kovšco, ki je dobil srebrno medaljo za požrtvovalno popravljanje poškodovanih tankov. Med redkimi ženskami najdemo sedanjo načelnico generalštaba SV Alenko Ermenec, ki si je bronasto medaljo generala Maistra prislužila kot podporočnica v republiškem štabu TO za »prizadevno izpolnjevanje nalog«. Na seznamih pa ne najdemo nekdanjega obrambnega ministra in šefa združenja za vrednote slovenske osamosvojitve, človeka, ki je Kučana ovidil zaradi veleizdajstva. O njegovi vlogi med spopadi z JLA ni znanega nič razen tega, da je bil takrat v rezervni sestavi TO. Za desetdnevne spopade kar velika inflacija odlikovanj.

Imamo tudi več kot 60 tisoč veteranov teh bojov in med njimi jih je zagotovo kar nekaj, ki bi si zaslužili če že ne obsežen roman, vsaj celovečerni film, dDenimo z naslovom *Mi gremo po svoje*. Toda če bi scenarij zanj napisala Janša, Krkovič, strokovni svetovalec pa bi bil Mahnič, bi to bil film, ki bi na eni strani govoril o njihovih zaslugah za osamosvojitve in na drugi o veleizdajalcih v samem vrhu takratne slovenske politike. Črno-beli film torej. Če pa prebiramo knjigo novinarja Radia Mateja Šurca *Prevarana Slovenija*, bi to lahko bil tudi triler o prekupčevanju z orožjem, o denarju, ki je izginil na tajne račune nekam v tujino, o »nesrečnih okoliščinah«, ki so jih nekateri plačali z življenjem, in o podobnih manj svetlih straneh rojstva države.

Ničesar od tega (še) nismo videli. Od filmov je tako nastalo le nekaj dokumentarcev. Večina njihovih avtorjev se ni ravnano pretirano menila za pravila izdelovanja dokumentarnih filmov, kot je na primer vsaj zmerno nepristransko nizanje dejstev. Za dogajanja pred skoraj tridesetimi leti imamo tako močno domoljubno obarvane dokumentarce, kot da smo še vedno v propagandni vojni zoper že zdavnaj preminulo Jugoslavijo in njeno vojsko. Svetla izjema je film televizijskega novinarja in urednika Zvezdana Martiča o vlogi medijev v spopadih med približno 15 tisoč pripadniki teritorialne obrambe in deset tisoč Bavčarjevimi policisti ter približno dva tisoč oficirji in vojniki JLA, ki so jim ukazali zasesti mejne prehode. Martič ne sebi in ne drugim kolegom ne pripenja najvišjih medalj, čeprav je notorična resnica, da so mediji v teh spopadih odigrali zelo pomembno vlogo, tudi propagandno, če hočete. Na stvaren ali literarno filmski pogled na prelomne dogodke pred skoraj 30 leti torej še čakamo.

SVOBODNA
B E S E D A

www.svobodnabeseda.si

AKTUALNO

Resolucija o evropski zavesti in totalitarizmu

Moralna prenova Evrope

dr. Maca Jogan

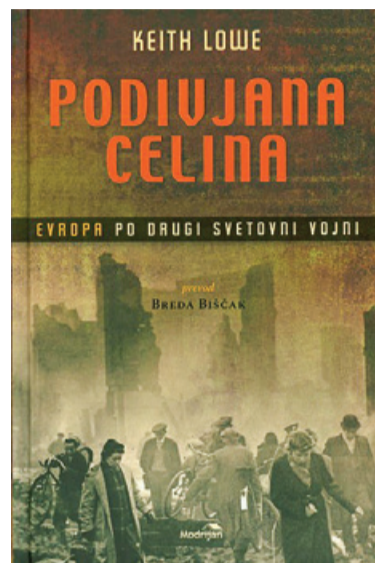
Evropski parlament je pred desetimi leti (2. aprila 2009) sprejel *Resolucijo o evropski zavesti in totalitarizmu* s končnim pozivom državam članicam, da razglasijo 23. avgust za vseevropski dan spomina na žrtve vseh totalitarnih režimov. Resolucijo so v EP oprli na vrsto temeljnih svetovnih in evropskih dokumentov, od Splošne deklaracije OZN o človekovih pravicah prek Pogodbe o EU, Resolucije Sveta Evrope o potrebi po mednarodni obsodbi zločinov totalitarnih komunističnih režimov 2006 do vrste drugih. Njen nastanek so dodatno utemeljili s potrebo po ohranjanju enotnega zgodovinskega spomina, enotnega pogleda na »skupno zapuščino«, ki jo predstavljajo »nazizem, stalinizem ter fašistični in komunistični režimi«. Potrebo po resoluciji so okrepili še s prepričanjem, »da bi ustrezno ohranjanje zgodovinskega spomina, obsežno prevrednotenje evropske zgodovine in vseevropsko priznanje vseh zgodovinskih vidikov sodobne Evrope okrepilo evropsko združevanje« (točka 10).

V besedilu sta jasno izražena pglavni namen resolucije in način njegovega uresničevanja, to pomeni, da »se počastijo žrtve, obsodijo storilci in položijo temelji za spravo, ki bo temeljila na resnici in spominu«. Sprava je torej cilj, ki je dosegljiv ob ustreznem zgodovinskem spominu, ali kot je v besedilu večkrat ponovljeno, »... saj brez spomina ne more biti sprave«. Pri zagovarjanju sprave je izrazito poudarjena »resnica«, kar samo po sebi nikakor ne more biti problematično. Vprašanje celovite in mnogoplastne »resnice« pa se pojavi že pri naštevanju razlogov zanjo, v oceni, da zgodovinskih dejstev ni mogoče razlagati »pov-

Že deset let beremo obžalovanje, da 23. avgust v RS še ni državni praznik. Prizadevanja za odpravo vseh ostankov »totalitarizma« pa se nadaljujejo z nezmanjšano močjo, in to ne le na ravni »ideološkega«, temveč v zelo vidnem praktičnem delovanju, vključno z zadnjimi skrutitvami spomenikov.

sem objektivno in ker ne obstajajo objektivna zgodovinska poročila«. Nadomeščanje tega domnevnega primanjkljaja »objektivnih poročil« o preteklih dogajanjih s »subjektivnimi« razlagami zgodovinarjev je za oblikovalce resolucije problematično, ker da »lahko napačne razlage zgodovine spodbujajo politike izključevanja in tako napeljujejo k sovražstvu in rasizmu« (točka E).

Resolucija naj bi dala podlago za »ne-napačne«, torej spravo-tvorne razlage. In kaj je glavna značilnost resolucijskih gradnikov takšnih razlag? Medtem ko se lahko nasploh v celoti strinjamo s svarilom o morebitnih negativnih posledicah »napačnih razlag«, pa se takoj pojavi vprašanje, katere razlage so pravilne ali katere so bliže preverljivim dejstvom in vzročno-posledičnemu razumevanju in pojasnjevanju celovitih dogajanj. Glede na večkrat izraženo željo po »resnici« bi pričakovali, da bo v resoluciji vsaj približno uravnoteženo navajanje

tipov totalitarizmov in ocen zločinov. K takšni pripovedni usmeritvi bi končno lahko vodilo tudi relativizirajoče egalitarnostno sklicevanje na to, da »je z vidika žrtve vseeno, kateri režim jih je iz kakršnega koli razloga prikrajšal za svobodo, jih mučil ali ubijal« (točka N).

Resnica o dogajanju v Evropi v 20. stoletju je v tej resoluciji v bistvu precej odmaknjena od celovitega prikaza totalitarnega delovanja, je pomanjkljiva in s tem tudi nepristranska. Tega »pripovednega« dejstva pa nikakor ni mogoče opravičiti z odsotnostjo »objektivnih poročil«, saj ne manjka pisnih in vseh drugih (materialnih) virov za to, da bi pod »totalitarizem« uvrstili npr. italijanski fašistični režim, frankizem, Hortyjev fašizem ali pa Paveličevo NDH. Ne manjka množica virov, ne manjkajo niti seznanji žrtve teh totalitarizmov, pa jih zaman iščemo v resoluciji. Zaman je tudi trud, da bi vendarle postavili zaporedje dogajanj in tudi da bi »na milijone žrtve« (točka G) prelili v

spodbujanjem moralne prenove« (točka 16).

Pred desetimi leti je skupina poslancev državnega zbora RS zahtevala za sklic izredne seje (24. avgusta 2009), na kateri naj bi »čim prej« sprejeli to resolucijo, utemeljila s trditvami o izenačenosti vseh žrtve, s poudarkom, da je »visoko kvoto žrtve prispevala tudi Slovenija, daleč največ v dveh mesecih po koncu 4-letne 2. svetovne vojne«, in z opozorilom na nujnost nepristranske počastitve spomina na »desettisoče žrtve teh režimov, ki ližijo razsute po slovenskih breznicah«. V skladu z ostrizoeno »resnico« je s temi žrtvami povezan le komunizem. Že deset let beremo obžalovanje, da 23. avgust v RS še ni državni praznik. Prizadevanja za odpravo vseh ostankov »totalitarizma« pa se nadaljujejo z nezmanjšano močjo, in to ne le na ravni »ideološkega«, temveč v zelo vidnem praktičnem delovanju, vključno z zadnjimi skrutitvami spomenikov.

Enačenje vseh totalitarizmov je v polnem teku, zato ni odveč, če si priključimo v spomin, kaj je glede tega pojava pred nekaj leti povedal znani angleški zgodovinar, avtor dela *Podivjana Evropa*, Keith Love, v pogovoru za posebno poletno številko *Mladine* (2015, str. 70). Na vprašanje, kaj je bilo hujše, »nazizem ali komunizem«, oziroma ali ju lahko enačimo, je zelo jasno poudaril: »Brez dvoma je nazizem nekaj hujšega kot komunizem. Grozodejstva nacistov so bila bistveno večja in bolj nečloveška kot grozodejstva komunistov. ... seveda se mi zdi bolje, da je v vojni zmagala Sovjetska zveza, ne pa nacistična Nemčija. Predvsem zato, ker je bila nacistična ideologija genocidna.« Pa je bila ideologija (o nadljudeh) le ena sestavina vseobsegajočega delovanja nekomunističnih totalitarizmov, katerih sledilci v modernizirani, moralno prenovljeni podobi rišejo nove zemljevide in javno izražajo težnje po prenovi meja slovenskega ozemlja. Zato se ob – razumljivo primarnem – načrtovanju prihodnjega razvoja preprosto ni mogoče odpovedati celovitemu vpogledu v 20. stoletje in/ali se opirati le na »prenovljeno zgodovino« Evrope.

SVOBODNA B E S E D A je glasilo ZVB za vrednote NOB Slovenije za domoljubna, socialna, gospodarska, politična, zgodovinska in kulturna vprašanja doma in po svetu. Izhaja vsak torkaj petek v mesecu.

Izdajatelj: ZVB za vrednote NOB Slovenije
Zanj: Tit Kunšček, predsednik
Uredniški odbor: dr. Maca Jogan, Božo Kovač, Mirja Meršič, Franc Štibernik
Dolgoletni urednik: Janez Alič
telefon: 041 686 322
elektronski naslov: svobodna.beseda@gmail.com
Jezikovni pregled: Mirjam Furjan Lapanja

Naslov uredništva in naročnik:
ZVB za vrednote NOB Slovenije,
Eripičarjeva ulica 6, 1000 Ljubljana
telefon: (01) 434-44-45; fax: (01) 434-41-17
nana.nemes@szb-nob.si

KOLUMNA

Martin Premk

Vojna vrednot

»Vztrajal sem preganjan in takrat, ko so padali tovariši okrog mene, vztrajal sem na dolgih pohodih in kot nerodno opremljen novinec, nisem se bal svinčenega dežja, in kar je še več, žrtvoval sem najdražje, materino in očetovo ljubezen, žrtvoval sem njih in še sam sebe. Žrtvoval sem za naš ubogi narod vse, kajti čutil sem, da ne bi imel mirnega življenja, če bi ga moral gledati še naprej kot sužnja, če bi ga videl mrliča, lepega, ležečega na krasni slovenski zemlji in bi nad njim migljale zvezde. Politkomisar Bogo, 1942«
Edvard Kocbek. Tovarišija. Ljubljana, 1949

»Niti malo nisem dvomil o izidu vojne, vendar pa sem bil proti temu, da bi nekaj tisoč Slovencev zapravljalo svoja življenja brez kakršnekoli koristi in da bi ob tem podžigali še krvavo sovraštvo med seboj. Brez koristi. Da! Kajti zaradi našega oboroženega upora se ne bo vojna končala niti minuto prej in naše meje ne bodo napredovale niti za milimeter.«
Ivan Dolenc. Moja rast. Buenos Aires, 1973

Gornji razmišljani sta prav lep prikaz razlik med drugo svetovno vojno, ki jih na žalost čutimo še danes. Pustimo ob strani, da je bilo gospodu švabobrancu iz Argentine dobih trideset let po vojni lepo jasno, da je Nemčija začela vojno zato, da jo izgubi in se do konca zgrizeno bojevala za svoj poraz. Tudi ob začetku vojne gospod iz Argentine očitno sploh ni opazil, da so tako nacisti kot fašisti, slednji že dvajset let pred drugo vojno, slovenski narod obsodili na uničenje ter začeli ubijati in preganjati ljudi, še preden je počila kakšna partizanska puška. Že osnovno in povsem enostavno vojaško dejstvo, da je bila partizanska vojska del mednarodnega antifašističnega zavezništva, domobranci pa pod neposrednim poveljstvom zločinske organizacije SS, nam jasno kaže, da so bile med obema taboroma tudi velike razlike v vrednotah za katere so se zavzemali eni in drugi. Osnovna razlika se pokaže že v geslih »Smrt fašizmu – svobodo narodu« ali pa »Mati – domovina – bog«.

V partizanskem geslu najdemo vrednote, kot so skrb za dobrobit drugih, plemenitost, domoljubje, svobodomiselnost, boj proti nasilju in vse druge plemenite vrednote. Pri domobranskem geslu najdemo predvsem verske in morda družinske vrednote. Pri sklicevanju na domovino celo nekaj domoljubnih vrednot, saj so bili nekateri zavedeni preprosti kmečki fantje, kakršnih je bila večina domobrancev, morda res prepričani, da se res borijo za svojo »domovino«, čeprav je bilo to skregano z njihovim resničnim početjem.

A cilji domobranstva, predvsem pa domobranskega vodstva, so bile predvsem lastne koristi pri čemer so si na debelo pomagali z lažmi in prevarami. Kot so priznali sami, so se domobranski voditelji dobro zavedali, da so z svojim izdajstvom in sprejemom orožja od smrtnega sovražnika »začeli tvegano igro, s katero lahko veliko pridobimo, lahko pa tudi veliko izgubimo«. Izid te igre naj bi bilo uničenje partizanov in Osvobodilne fronte s pomočjo nacistov in fašistov. To bi ohranilo oblastni položaj in koristi vladajočih posvetnih in cerkvenih oblastnikov, pa če bi zmagale sile osi, ali pa če bi Slovenijo ob koncu vojne osvobodili Britanci in Američani. Ker se je ta »tvegana igra«, ki je bila omejena predvsem na območje Ljubljanske nadškofije, ponesečila zaradi množične podpore ljudi Osvobodilni fronti in uspešnega partizanskega boja za svobodo, je bilo domobranstvo pahnjeno na napačno stran zgodovine, kjer bo tudi ostalo. Ker je to nemogoče spremeniti in obe strani enačiti z nekakšno »spravo«, današnji domobranski revčki ne zmorejo drugega, kot na vsak način blatiti vse kar je partizanskega in lagati o dogajanju med drugo svetovno vojno ter na tak način delitve in sovraštvo izpred sedemdesetih let prenesti na današnji čas in vso Slovenijo. Največji očitek partizanstvu je to, da je šlo samo za »revolucijo« pod vodstvom »komunistov«.

Pri partizanskemu boju in tudi pri »komunistih« je dejansko šlo poleg boja proti okupatorju za »revolucijo« in to za »revolucijo«, ki jo ljudje bojujemo že od samega nastanka človeštva. Za revolucijo za boljše življenje vseh, zmago dobrega nad zlim, svobode nad suženjstvom, poštenosti nad krivicami, resnico nad lažjo, enakopravnosti nad zatiranjem. Šlo je za boj vseh plemenitih človeških vrednot, ki jih predstavlja partizanstvo proti najslabšemu, kar predstavlja domobranstvo: izdajstvu, hinavščini, suženjstvu, lažem, zatiranju, izkoriščanju in neenakopravnosti. Ta boj oziroma »revolucija« še traja in vsi tisti, ki bi Slovence radi spet postavili na nekakšne »domobranske temelje«, bi nas s tem radi postavili na temelje najslabših človeških vrednot. Sami se tega prav dobro zavedajo saj jim gre ponovno le za lastne koristi ali pa to počnejo za korist kakšne tuje države, vključno z Vatikanom. Kot je nepredstavljivo, kaj bi bilo, če bi zmagala nacistična Nemčija in domobranci, je tudi nepredstavljivo, kaj bo z nami, če zmagajo domobranske vrednote.

Kot so priznali sami, so se domobranski voditelji dobro zavedali, da so z svojim izdajstvom in sprejemom orožja od smrtnega sovražnika »začeli tvegano igro, s katero lahko veliko pridobimo, lahko pa tudi veliko izgubimo«.

AKTUALNO

Pilotovo srečanje s partizanom z rdečo zvezdo

Dajmo, zapojmo!

Kako in s čim pojasniti dejstvo, »zakaj ima pesem tako moč, da ljudi v težavah neverjetno psihološko in telesno okrepi in jim podari posebno voljo«, kar ugotavlja partizanski poveljnik Franc Sever – Franta v svoji knjigi Trenutki odločitev?

dr. Cvetka Hedžet Tóth

Tega mu niso znali pojasniti niti glasbeniki. Kar nekajkrat med vojno, še posebej pod nemško okupacijo, je borcem pesem dvigovala moralo in pripravljenost za boj. Pesmi so oživele in Franta naravnost pove, kako so borci neštetokrat »posebno na Štajerskem in Koroškem pod nemško okupacijo s pesmijo v boju dvignili moralo, ki je bila odločujoča za boj. Prav v tistih trenutkih, ko nam je bilo najhujše, na primer na Menini, na Smrekovcu, na Dobrovljah, Bistri, Koprivni, Olševi in Raduhi, nas je pesem rešila, sovražnika pa zmedla.«

Partizan se ni smel ločiti od puške z naboji, vedno je morala biti z njim, med spanjem, jedjo, mitingom. V boju pa si je moral z golimi rokami izboriti še kaj boljšega, recimo mitraljez. Te drznosti Nemci niso pozabili, celo s strahom so jo spoštovali. Toda ravnati si moral modro, premišljeno, ostati živ, ne za vsako ceno izzivati, če so bile razmere take, da se je bilo zaradi očitne vojaške premoči sovražnika bolje čisto tiho umakniti. Treba je bilo tudi znati doživljati naravo in jo spoštovati, kajti kot Franta opozarja: »Največji dar, ki ga človek lahko dobi, je sposobnost videti, opazovati, poslušati naravo in v njej doživljati lepoto sveta. Narava je vedno sposobna človeka spremeniti, oplemeniniti in pomiriti.«

Prenašati je bilo treba vremenske razmere in najhujše je bilo pozimi. Kmečki fantje in dekleta so bili na boljšem, kajti življenje in delo z naravo jih je utrdilo, v vedno večjem številu pa so k njim prihajali mestni »carteljčki« in tudi ti, čeprav manj utrjeni, so sčasoma prestali začetne težave pri prilagajanju vremenu. Šlo je in razvilo se je tovarštvo, »ki je bilo v partizanih, predvsem pa v OF in NOB, največja človeška vrednota. Zrastlo je iz težavnih okoliščin« in Franta nam tudi v svoji knjigi Trenutki odločitev natančno pojasnjuje, zakaj in kako.

Šlo je za vrednoto »domoljubja vsakega od nas, predvsem pa zaradi skupne pripadnosti cilju za osvoboditev domovine, pristnih, poštenih, nesebičnih medsebojnih odnosov«. Ne samo Franta, tudi mnogi drugi pisci so po vojni pisali o tem tovarštvu, ki jih je usmerjalo takrat, ko so pisali svoje spomine. Tej izjemni partizanski generaciji priznam, da se je spopadla s samo večnostjo, jurišala na nebo, in ves čas po drugi vojni sem opazovala, kako so ti ljudje, ki so vojno preživeli, še vedno vztrajali, zapisovali svoje vtise, doživljaje in večnosti kljubovali s trajnostjo svojih zapisanih besed. Zapisana beseda pač ostane, obstane dobesedno v večnosti, kot pove celo latinski rek Littera scripta manet. Zapisana beseda ostane. Taka svobodna, domoljubna beseda kljubuje času in partizanska literatura bo tudi tistim sto, dvesto in več

let za nami kot dokument pričala o tem, kaj je tovarštvo. V tem je tudi eden glavnih razlogov za poimenovanje našega glasila Svobodna beseda.

Kot živeta medčloveškost je tovarštvo med partizani pomenilo tole: »Kar imam jaz, ima drugi, kar znam in vem jaz, naj ve tudi drugi, kar si želim jaz, naj ima tudi drugi.« To ni nič drugega kot »zlato pravilo«, ki v vseh kulturah vseh časov in tudi v etičnih tradicijah, ki so izrazito ateistične, pomeni najvišjo normo zavesti, ta norma pa izraža, da kar želimo, da bi ljudje delali nam, to

Ameriški pilot Edward F. Logan je bil med drugo svetovno vojno, 9. marca 1945, s svojo posadko sestreljen nad našim ozemljem in partizani so ga v najtežjih razmerah rešili, njega in celotno desetčlansko posadko.

počnemo tudi mi drugim oziroma da tega, česar sami nočemo, ne počnemo drugim. Franta je to zlato pravilo opisal s tem, da je »ta drugi moj bližnji« in z njim si »delim usodo svojega življenja, z njim se upiram okupatorju, z njim sem močnejši, on me bo rešil, če bo potrebno. Tako smo bili v medsebojnih odnosih kopija drug drugega, kar se je izražalo v tovarštvu: eden za vse, vsi za enega, tudi za ceno življenja.«

Ameriški pilot Edward F. Logan je bil med drugo svetovno vojno, 9. marca 1945, s svojo posadko sestreljen nad našim ozemljem in partizani so ga v najtežjih razmerah rešili, njega in celotno desetčlansko posadko. Po srečanju s partizani je takoj opazil tovarštvo in v svoji knjigi z naslovom »Skočite, prekleto, skočite!«

skočite!« s podnaslovom »Spomini pilota sestreljenega letala B-17 med drugo svetovno vojno« (v angleščini 2006, slov. prevod 2016) je opisal, kako ga je partizan z rdečo zvezdo na kapi, ki ga je najprej zagledal, objel, in Logan je bil presrečen, ker je bil rešen. Rešil ga je sam namestnik komandanta Gubčeve brigade, XV. divizije, VII. korpusa, »imeniten, pogumen in predan mož«. Takoj je sledilo prijateljsko in gostoljubno rokovanje, tovariški objem. Logan opisuje partizane, ki so bili »zelo bistri, inteligentni in domoljubni«, pozdravljali so se potihoma, in ko so se srečevali, so se objemali pristrčno, iskreno, »tako moški kot tudi ženske«. Sam je doživljal to srečo »objemanja, rokovanja in prijaznih besed«. Ob-

čudoval jih je zaradi zelo očitnega medsebojnega tovarštva, te izjemne humanizacijske povezovalne moči in učinkovitega, enkratnega sistema za povezovanje med brigadami in posamičnimi enotami. To je bila po Loganovi presoji »popolna komunikacija«, celo najstrožje zavarovana in vzdrževana, izredno učinkovita, ki je v veliki meri pripomogla k učinkovitosti in zmagi nad sovražnikom.

Nikdar ni pozabil partizana, ki ga je rešil, imenoval ga je kar »srčni in neustrašni kavalir«, ki je ure dolgo hodil ob njem in ga »na svojem ko-

nju pripeljal na varno«. Logan je v svoji knjigi zelo čustveno priznal: »Naše reševanje je bilo kar ganljivo, saj so ti čudoviti in plemeniti Slovenci brezpogojno skrbeli za nas, nam pomagali, nas skrivali in nam v vojnih razmerah omogočili vrnitev domov.« Vse je bilo odlično načrtovano in Logan po mnogih letih priznava: »Še danes sem ganjen, ko pomislim, s kakšno prizadevnostjo, nesebičnostjo in prijaznostjo so ti ljudje ščitili deset mladih Američanov. Vsak dan našega kratkega bivanja v Sloveniji so ti dobri ljudje mislili na nas in skrbeli za naše dobro počutje.« To je bilo srečanje z našimi partizani in v knjigi nam Američan poroča o tem izjemnem tovarštvu – hvala mu.

In danes pri nas? Ni praktično izginila samo beseda tovariš in tovarišija, še kaj drugega se dogaja. Lepe, plemenite partizanske pesmi, ki smo jih kot otroci nekoč v šolskem pevskem zboru tako radi peli – kako je z njimi? Nekdanja sošolka, mladostna prijateljica, ki je še pred nekaj leti učila glasbeno vzgojo na osnovni šoli nekje v bližini Ljubljane, mi je pripovedovala, kako so jo nekateri starši ustražovali in ji grozili takrat, ko so njihovi otroci peli partizanske pesmi. Dvakrat so takšni starševski »junaki« prišli k njej celo z advokatom in zahtevali od nje in ravnatelja prepoved vsega, kar naj bi prepevali »hostarji« in »boljševiki«. Ko so z ravnateljem žolčno diskutirali o legalizaciji take prepovedi, je hitro obvestila otroke, in glej, trumoma so prišli do nje in nato sami brez nje šli – nič ji niso povedali –, do ravnateljevih vrat. Ne da bi se posvetovali z njo, so se postavili v majhen zbor in z velikimi, sprašujočimi očmi čakali, da se vrata odprejo – in začelo se je.

Ko se izstopili vreščeci demokrati, so otroci samoiniciativno in brez zborovodkinje zapeli najprej Na juriš in nato še Šivala je deklica zvezdo. Odhajajoči so s steklenimi pogledi gledali otroke, če je med njimi njihov, pa je eden le bil. Tisto noč je skrivaj prespal v kotu sušilnice za perilo v stanovanjskem bloku, kjer stanujejo. Zdaj so ti otroci že odrasli in komaj čakajo, da pridejo na premiero filma Preboj na Menini planini in našemu legendarnemu komandantu Franti sežejo v roke.

OBLETNICA

Spominska slovesnost ob 74. obletnici
osvoboditve koncentracijskega taborišča Ljubelj

Rane še danes niso zaceljene

V spominskem parku pod Ljubeljem, kjer je bilo med vojno koncentracijsko taborišče, so Koordinacijski odbor žrtev vojnega nasilja pri ZZB NOB Slovenije, Združenja borcev za vrednote NOB Tržič in Občina Tržič pripravili spominsko slovesnost ob 74. obletnici osvoboditve taborišča in ob tržičkem občinskem prazniku.

nili smo se na uničenje človeškega dostojanstva, individualnosti in osebnosti, ko so gole številke zamenjale osebna imena.« Ob koncu nagovora je dodala: »Nekdanji taboriščniki so iz Mauthausna ponesli v svet prisego in sporočilo: »Na varnih tleh mednarodne skupnosti želimo padlim za svobodo postaviti najlepši spomenik – svet svobod-

mo. Niso bili vsi enaki. Samo žal so tisti, ki so mislili drugače, bili preveč kulturni, preveč miroljubni in premalo agresivni, da bi se lahko uprli norim idejam, ki so jih takrat preplavile. Tudi v teh državah je bil odpor in zato smo danes še toliko bolj veseli, da imamo goste iz vseh teh držav. Kajti niso narodi krivi, kriva je politika, ki ne ve, kako bi

Pred spomenik Obtožujem je venec položila tudi delegacija ZZB NOB Slovenije. (Foto: Iztok Pipan)

Zbrane je pozdravil župan Občine Tržič, **mag. Borut Sajovic** in med drugim dejal, da ga večkrat vprašajo, do kdaj bodo imeli slovesnosti v spomin na dogodke v taborišču Ljubelj: »Moj odgovor, tudi vam, ki ste danes tukaj, je jasen: dokler bo treba. Da se ve in ohrani, kdo je bil zaprt za bodečo žico, kdo je bos kopal pozimi predor in kdo je bil na drugi strani toplo oblečen, s psi, nahranjen in še kaj. Kadar gre za zgodbo, da naj se nikdar in nikoli več ne ponovi, je ta spomin treba ohranjati,« je dodal in spomnil, da številni pri zgodovini sedijo na ušesih.

Pozdravne besede spomina in opomina je gostom namenila članica mednarodnega komiteja Mauthausen in članica slovenskega taboriščnega odbora Mauthausen, **dr. Monika Kokalj Kočevar**.

Ko govorimo o Nemčiji, ko govorimo o Italiji, ko govorimo o Madžarski in drugih narodih, ne posplošujmo. Niso bili vsi enaki. Samo žal so tisti, ki so mislili drugače, bili preveč kulturni, preveč miroljubni in premalo agresivni, da bi se lahko uprli norim idejam, ki so jih takrat preplavile.

Spomnila je, da je v taborišču Mauthausen in njegovih podružnicah trpelo in umiralo več kot dvesto tisoč ljudi, med njimi je bilo več kot štiri tisoč Slovencev in skoraj 1800 rojakov je v Mauthausnu tudi izgubilo življenje. Letošnja slovesnost ob štiriinšestdeseti obletnici osvoboditve taborišča Mauthausen je potekala pod geslom Nikoli več številka, vedno le človek: »Spom-

nih ljudi. Zato tudi jaz v tej zavezi ponavljam: nikoli več vojne, nikoli več številka.« Udeležence je nagovoril tudi **Claude Simon**, predsednik društva Amicale nationale de Mauthausen et ses komandos. Zahvalil se je solidarnosti prebivalcev Tržiča in okolice, saj so zaporniki menili, da večina brez njihove podpore trpljenja v taborišču Ljubelj ne bi preživela.

Slavnostni govornik na tradicionalni prireditvi je bil **Marjan Šarec**, predsednik vlade Republike Slovenije. V uvodu je poudaril, da je Slovenija v svoji zgodovini dala veliko življenj, da je bilo veliko tragedij, veliko uničenih otrostev, veliko razbitih družin in rane še danes niso zaceljene. Spomnil je, da je v času, ko je nacistična Nemčija v tridesetih začela svoj krvavi pohod nad druge

rešila probleme, in se potem zateka v nacionalizme in zatiranje drugih narodov. Žal se tudi danes spet pojavljajo različne provokacije. In ko sem včeraj odgovoril na eno izmed takih provokacij, sem doživel kritiko, da ni treba odgovarjati na prav vsako provokacijo. Ja, tako so mislili v tridesetih letih. Ko so se zbudili in začeli odgovarjati na provokacije, je bilo že prepozno,« je spomnil na odzive na njegovo obsodbo objave zemljevida 'velike Madžarske' vlade Viktorja Orbana.

Med gosti, ki so pred slovesnostjo pred spomenikom Obtožujem – J'accuse v spomin na žrtve nacističnega nasilja položili vence, so bili poleg predsednika vlade Republike Slovenije **Marjana Šarca**, župana občine Tržič **Boruta Sajovica**, članice mednarodnega komiteja Mauthausen in članice slovenskega taboriščnega odbora Mauthausen, **dr. Monike Kokalj Kočevar**, in predsednika ZZB za vrednote NOB Slovenije **Tita Turnška** še minister za obrambo **Karel Erjavec**, podpredsednika ZZB za vrednote NOB Slovenije **Franc Križanič** in **Marjan Križman**, **Vlasta Nussdorfer** iz kabineta predsednika republike Boruta Pahorja, častni meščan občine Tržič **Tine Tomazin** ter predstavniki diplomacije.

Slovesnost sta pripravila scenarista **Mojca Poredoš** in **Iztok Pipan**, sooblikovali pa so jo praporščaki, nastopajoči iz občine Tržič, učenci iz Osnovne šole Križe, godalni kvartet Glasbene šole Tržič, operni pevec **Tone Habjan** ob spremljavi **Daneta Jemca** na trobenti in **Nejca Jemca** na harmoniki, Orkester Slovenske vojske in recitatorka **Lina Potočki Vozny**.

V SLIKI IN BESEDI

Ostrožno Brdo:

V okviru prireditve ob 75. obletnici delovanja partizanske bolnišnice Zalesje sta predsednik in tajnica bistrške borčevske organizacije **Stanislav Zver** in **Sonja Rojc** v Ostrožnem Brdu podelila zlato plaketo ZZB NOB Slovenije domačinki **Ani Tomšič** (1927). Prejela jo je za predano, aktivno in uspešno utrjevanje zgodovinske resnice, vrednot in dosežkov NOB slovenskega naroda, za spoštovanje žrtev in za ohranjanje kulturne dediščine NOB. Tomšičeva je članica Zveze borcev vse od njene ustanovitve (1948), leto prej je bila brigadirka na progi Šamac–Sarajevo. Tomšičeva je tudi dolgoletna aktivna članica društva TIGR in Kluba brigadirjev Slovenskega primorja in Istre.

Besedilo in foto: **Olga Knez**

Breginj:

Pri spomeniku padlim in umrlim na pokopališču v Breginju je bila 1. junija slovesnost, na kateri so številni obiskovalci počastili spomin na 20 partizanov, ki so jih Nemci pred

75 leti pobili v Plazeh za Breginjem, potem ko se jim ni uspelo pravočasno umakniti iz partizanskega tabora. Prireditve so se udeležili tudi člani pobratene organizacije ANPI - VZPI iz Čedadu, delegacije ZB iz Postojne, društva Sever, organizacij ZB iz Posočja in veliko domačinov, med katerimi so bili tudi mladi, kar je še posebno razveseljivo. Program so oblikovali pevke iz Sedla in učenci šole iz Breginja, podružnice kobariške Osnovne šole **Simona Gregorčiča**. Zbrane je nagovoril predsednik kobariške organizacije ZB **Vojko Hobič**, o tragičnem dogodku pa je spregovoril predsednik Združenja borcev za vrednote NOB **Bovec**, **Kobarid**, **Tolmin** **Rok Uršič**. Med drugim je poudaril, da moramo mir, ki so nam ga priborili padli borci, vsak dan negovati. Prisotne je nagovoril tudi župan Občine **Kobarid** **Marko Matajuroc** in spomnil, da se ti borci niso borili ne za leve ne za desne, temveč za to, da bi pregnali okupatorja, da bi mi živeli v svobodi in govorili svoj materni jezik. Prijetno druženje vseh se je nadaljevalo v starem jedru v Breginju.

Besedilo: **Vojko Hobič**, foto: **Janez Alič**

Gabrovica:

V partizanski Gabrovici smo 25. maja pripravili veličastno spominsko proslavo v počastitev požiga te vasi in devetih žrtev, med katerimi je bila tudi štiritletna deklita. Prireditve, na kateri so sodelovali številni mladi, je bila tudi praznik mladosti, priznani orkestri, umetniki in govorniki pa so ji dali pečat častitljivega spomina in opomina na fašizem. Spomin na žrtve so s svojo prisotnostjo počastili prvi predsednik samostojne Slovenije **Milan Kučan**, novi koprski župan **Aleš Bržan** in predsedniki ANPI - VZPI iz sosednjih občin v Italiji. Naši planinci

so tudi tokrat pripravili pohod po partizanskih poteh, ki so povezoval Gabrovico z Istro.

V tej izredno zavedni slovenski vasi iz skorajda predmestja Trsta so se že med obema vojnama sestajali slovenski narodnjaki, istrski komunisti in drugi protifašisti, tiskali so celo svoj časopis. Med vojno je vas postala središče partizanskega gibanja. Čeprav so Nemci pred 75 leti, 28. maja 1944, s pomočjo italijanskih fašistov in slovenskih domobrancev vas požgali, metali ljudi v plamene in jih odpeljali v Rižarno in koncentracijska taborišča, ni no-

NADALJEVANJE NA NASLEDNJI STRANI

V SLIKI IN BESEDI

beden od domačinov izdal partizanskih aktivistov in tiskarjev, ki so se skrivali v bunkerjih. Nekaj zadnjih let so bile te tradicionalne proslave v Gabrovici zaradi nekaterih posameznikov, ki si lastijo politiko, le na pokopališču. Našemu vabilu za nastop so se z veseljem odzvali mlade plesalke iz Pike in Kazine, Jerca Mrzel, mlada pevka Tjaša Rihter in njen oče, Vado Korošec, Rudi Bučar, Orkester slovenske policije in Tržaški partizanski pevski zbor Pinko Tomažič. Poleg pozdravnih govorov predsednika krajevne skupnosti Uroša Šavrona, predsednika našega združenja Marijana Križmana in predsednika združenja Sever Fabia Šteffeta je bil slavnostni govornik naš zamejski rojak, predstavnik združenja ANPI - VZPI, Patrik Zuljan.

Miloš Ivančič

Ljubljana:

Teka trojk kot tradicionalne tekaške prireditve na prireditvi Pot ob žici okupirane Ljubljane se je na progi, ki je merila 12 500 metrov, udeležilo tudi 15 trojk, ki jih je zbral Miro Miklič Škufca, član KO Vevče - Zgornji Kašelj. Trojke so tekle v organizaciji Združenja borcev za vrednote NOB Ljubljana Moste - Polje v sodelovanju z Združenjem borcev za vrednote NOB Ljubljana, ki udeležencem vsako leto zagotovi majice za nastop. Simboličnost teka je v tem, da trojica tekačev (moški, ženske ali mešana ekipa) ves čas teče skupaj, v cilju pa velja čas tistega, ki zadnji preteče ciljno črto. To je tudi rezultat, ki se upošteva kot rezultat trojke. S takšnim načinom tekmovanja želi organizator spodbujati tekače k medsebojni pomoči in solidarnosti. Simbolika teka nas prav gotovo spominja na vrednote NOB, ko so bili solidarnost, medsebojna pomoč, zaupanje in skupni cilj najpomembnejše lastnosti borcev v času narodnoosvobodilnega gibanja v NOB.

Besedilo: Branka Kastelic

Pišce:

Združenje borcev za vrednote NOB Brežice se je pred dvema letoma domislilo, da v počastitev praznika dela 1. maja izpeljemo pohod od Pišec do Kerinovega križa na prevoju Orlice med Brežiško in Kozjansko občino. Lani smo imeli testni pohod, letos pa se je 1. maja zjutraj zbrala skupina iz našega združenja z gostoma iz Maribora, nato pa smo pod vodstvom dr.

Tomaža Teropšiča, vojnega in vojaškega zgodovinarja, krenili na 2,5-urno pot od spomenika ustreljenim borcem Srečeve čete Kozjanskega bataljona in talcem na pokopališču 1. maja 1943 v Pišecah preko Silnice, kjer sta bila ustreljena rodoljuba oče in sin Habjanova, mimo Pišečkega gradu do javke Kozjanskega odreda pri cerkvi sv. Jedrt. Po krajšem oddihu smo krenili na zadnji del poti in se veselo razpoloženi zbrali pri spomeniku borcu Kozjanskega odreda Ivanu Kerinu, ki so ga nacisti grozovito ubili 1. maja 1944.

Besedilo: Stane Preskar, foto: Marija Bračun

Ljubljana, Livada:

Že 32-tič smo se prvi četrtlet v juniju zbrali nekdanji brigadirji. Namen teh srečanj je druženje, obujanje spominov in ohranjanje vrednot brigadirstva, ki se je kalilo od leta 1945 do 1990. Te vrednote so tovarštvo, solidarnost, pomoč tistim, ki so je potrebni.

Letošnji slavnostni govornik je bil Jože Hartman. Ni imel klasičnega govora, ampak je pripovedoval o svojih spominih in dogodkih na delovnih akcijah od 1945. leta dalje.

Prva povojna delovna akcija ljubljanskih brigadirjev je bila v Bohinju, ko so brigadirji pripravljali drva za Ljubljano v zimi 1945/1946. Nato so se vrstile akcije Brčko-Banovići, Samac-Sarajevo, Zagreb-Beograd, Nova Gorica itd. Na tisoče brigadirjev je gradilo porušeno domovino. Zato so srečanja brigadirjev tako pomembna, da se ne pozabi na njihovo zgodovino. Mnogokrat se ne ve več, kdo je zgradil veličastne objekte: ceste, železnice, mostove in zgradbe, vse v rekordnem času. Skoraj nobena akcija ni trajala več kot eno leto. Marsikaj je pozabljenega, za mladinske delovne akcije pa naši politiki nečesto slišati, kaj šele da bi nam brigadirjem priznali status posebnega pomena.

Po Sloveniji se zadnje čase ustanovljajo klubi MDB, kar je zelo razveseljivo, saj skoraj ni regije brez kluba. Pišejo se knjige in zapisi o brigadirstvu. Začelo se je s knjigo »V korak s časom«, ki je prvič celovito predstavila delovne akcije v Sloveniji in nekdanji Jugoslaviji, v številkah in argumentirano.

Člani Kluba brigadirjev Ljubljana smo odločno proti poskusom oživljanja neonacizma in fašizma in vseh drugih oblik delovanja proti miru, demokraciji, človekovim pravicam in mednarodnemu razumevanju. Za konec želim povabiti vse tiste brigadirje in somišljenike MDB, ki še niso člani kluba, da se nam pridružijo. Naš naslov je: Klub brigadirjev MDB Ljubljana, Staničeva 41 Ljubljana, e-pošta: klubmdbljubljana@gmail.com, spletni naslov: klubmdbljubljana.wix.com/klubmdbljubljana.

Brigadirski zdravo!

Marija Stanič

Bukovo:

V Bukovem, vasi pod Kojco na prehodu iz doline Idrjice v Baško grapo, je bila 2. junija slovesnost v spomin na padle borce brigade Garibaldi Natisone. Borci so po nemški ofenzivi decembra leta 1944 iz Trnovskega gozda preko Čepovanske planote po zasneženih poteh prišli na Šentviško planoto in v hladnem jutru 21. januarja 1945 so prispeli v vas Bukovo. Tu so jih v zasedi presenetili Nemci in domobranci. Dogodila se je tragedija in padlo je 24 borcev. V spomin nanje vsako leto pri spominskem obeležju na Bukovem KO ZB Cerklje pripravi slovesnost. Poleg domačinov, praporščakov in članov ZB so vsako leto prisotni tudi člani ANPI - VZPI iz Čedad. Govornik Vojko Hobič je poudaril, da je bilo potrebno v vojni sodelovanje, kot ga je treba krepiti tudi v miru, saj smo tako lahko močnejši. Še posebno zdaj, ko se v Evropi znova razraščajo ksenofobija, populizem in nacionalizem. Navzoče je

SPOROČILA

»Še mrtvih se bojijo«

»Častni« poklon ob dnevu borca

Nedavni (3. julija) napad na simbole narodnoosvobodilnega boja in slovenske državnosti ne pomeni zgolj incidenta vandalov, temveč so vse bolj vprašljiva ozadja pogostih napadov na slovensko preteklost. Vsako politično hujskaštvo s sovražnim govorom proti Zvezi združenj borcev za vrednote NOB Slovenije in simbolom NOB daje krila naključnim ali malo manj naključnim vandalskim izgredom. Včerajšnji dogodek ni edini v zadnjem obdobju, temveč so spomeniki in znamenja NOB v zadnjem času pogosto tarča napadov. Policija pa seveda nikoli »nič ne najde«.

O pomenu NOB za slovenski narod nima smisla razpravljati. Partizanstvo je zibelka slovenske državnosti in brez zmagovitega narodnoosvobodilnega boja bi slovenski narod izginil z obličja sveta. Brez upora partizanov ne bi bilo svobode, kaj šele slovenstva in današnje slovenske države.

Napad na spomenike akademskih kiparjev kaže na nizko raven kulture in duha v slovenski družbi, kar nekateri politiki izkoriščajo in podpihujejo za potrebe dnevnega preživetja političnih strank. Malo mar jim je za to, kako se ob takšnih napadih počutijo svojci borcev. Da ne govorimo, da gre v primeru Tonija Mrlaka za popoln absurd zlorabe človeškega dostojanstva! Kot je že večkrat kdo dejal: »Še mrtvih se bojijo!«

Zveza združenj borcev za vrednote NOB Slovenije je že na začetku leta 2018 sprožila pobudo za prepoved nacističnih in fašističnih simbolov. Ta pobuda je bila predstavljena več poslanskim skupinam v Državnem zboru, ki so na potezi, da jo udejanjijo v obliki zakonske prepovedi. Zdaj je skrajen čas za ukrepanje državnega vrha!

Narod, ki ne spoštuje svojih korenin, nima prihodnosti. NOB je identiteta slovenskega naroda. Zato bi se morali zahvaliti tistim, ki so nam

podarili življenje (priborili svobodo). Danes pa se morajo še mrtvi opravičevati za krvavo priborjeno svobodo in suvereno državo Slovenijo.

Partizani so osvobodili domovino, zato bomo njihov spomin negovali in ga prenašali iz roda v rod!

Čestitke vsem borkam in borcem ob njihovem prazniku, dnevu borca.

Tit Turnšek,
predsednik ZZB NOB Slovenije

Skrunitev obeležij v Ljubljani

Povojna Jugoslavija je naredila izjemne korake na številnih področjih, ki so nam lahko še danes v navdih: od delavske demokracije, emancipacije žensk do mednarodne politike in prizadevanj proti blokovski delitvi sveta. Ne pozabimo, da je socialistična država vstala iz ruševin druge svetovne vojne, na plečih hrabrih borcev in bork za narodno osvoboditev in socialno revolucijo, brez katerih žrtve bi bil razplet vojne krepko drugačen.

Kljub notranjim nasprotjem in nerešenim težavam prejšnje države je njen zgodovinski prispevek za današnje življenje neizbrisen. Še vedno uživamo delavske, stanovanske, socialne pravice, prav tako so takrat bili vzpostavljeni temelji današnjega javnega zdravstva in šolstva. Oskrunjeni spomeniki predstavljajo prav te dosežke. Predstavljajo del

nizem, ki smo mu bili priče na petih mestih v Ljubljani – na Trgu republike, pred Gimnazijo Vič, v Rožni dolini in za Cankarjevim domom.

Izjava Levice

Pet tisoč slovenskih partizanskih spomenikov

Po zadnjih ocenah naj bi bilo v Sloveniji okoli 5.000 partizanskih spomenikov. Doslej je na Geopediji vpisanih že več kot 4.000.

Vpisovanje na Geopediji za Mestno občino Velenje in občino Šoštanj ter Šmartno ob Paki poteka pod okriljem Območnega združenja borcev za vrednote NOB Velenje ter pod vodstvom Alojza Slavka Hudarina in Ane Kočar. Začeli so tudi postopek vpisa (vseh še nevpisanih) spomenikov v Register nepremične kulturne dediščine za našete občine. Blaž Kravogel vnaša spomenike okrog Radeč, sam sem

s spletišča Biseri naše kulturne krajine prekopal v zbirko nekaj spomenikov na avstrijskem Koroškem.

Manjkajo še tisti v osrednjem delu: občine Slovenj Plajberk, Borovlje, Sela itd. Vpisovali so še Daniel Divjak, Vojko Hobič, T. Bizjak, Bor1974, Dušan Škodič, Lanko Marušič, L. H., Sandi Grudnik, Peter Sinčič, Ivan Zorč.

Srečno z novimi tisoč obeležji!

Miran Hladnik

muzej
VELENJE

03-898-26-30
info@muzej-velenje.si
www.muzej-velenje.si

obiščite
**KAVČNIKOVO
DIMNICO,**
biser slovenske ljudske arhitekture

SPOMINI

Nemcem naklonjeni domači ovaduhi in vrinjeni vohuni

Bratovo truplo končalo v dachavskem krematoriju

Na priporočilo Alojza Šprogarja, komandanta VDV relejnih postaj IV. operativne cone za Koroško, sem bil dodeljen za kurirja VDV pete relejne postaje. Relejna postaja je bila v bližini Roblekovke planine nad vasjo Korte. Naša enota je šela sedem mož, njen komandir je bil Peter Križnar - Leon, doma z Godešiča pri Škofji Loki.

Stražnica je bila nekaj časa v provizoričnem bunkerju pod zemljo, a pozneje nekoliko stran v stari planinski koči, udobnost koče pa smo uživali le kratek čas. Po hrano smo hodili k zavednim kmetom na Koroški strani meje, pa tudi na Zgornje Jezersko, že na gorenjski strani. Spominjam se dogodka, bilo je konec decembra leta 1944, zapadlo je veliko snega, mi pa smo ostali brez hrane. Odločili smo se, da gremo na Zgornje Jezersko po prašiča. Čeprav je bila pot dolga, snega je bilo do pasu, smo bili veseli v pričakovanju, da bomo prišli do hrane in se po dolgem času do sitega najedli svinjske pečenke. Spustili smo se s pobočja proti vasi, ura je bila okoli polnoči, ko smo se približali prvim hišam. V vasi je bilo vse mirno, le posamičen pasji lajež nas je nekoliko vznemirjal, ko smo se dogovarjali, kako bomo izpeljali akcijo. Tovariši Stane, Lenart, Juriš in Nace so bili odrejeni na stražo, Leon, Jaka in jaz pa smo šli v hlev po prašička. Prašička smo zbudili, postal je zelo nemiren in je začel divjati po svinjaku. V trenutku, ko se je nekoliko umiril, je Jaka sprožil strel iz avtomata, orožje je bilo žal naravnano na rafalno streljanje in strelji so odjeknili daleč v noč, prebudili so vse pse, domačine in tudi domobrance v vasi. Na hitro smo pričeli obdelovati prašiča, da bi ga razkosali, naložili v nahrbtnike in odhiteli v noč.

Naenkrat priteče v hlev Stane in nas opozori, da iz spodnje jezerske postojanke prihajajo domobrance in da jih je po streljanju sodeč kar veliko. Odgovorili smo jim z ognjem in jih nekoliko upočasnili. Morali smo se prav žalostno brez prašička umakniti v smer, od koder smo na Jezersko prišli. Pozneje smo od domačinov zvedeli, da so domobranci prašička na saneh odpeljali v postojanko in se namesto nas z njim mastili oni.

Konec januarja leta 1945 so nas v stari planinski koči nad Kortami napadli Nemci. Po prvih streljih stražarja smo poskakali iz koče, pri umiku pa je padel naš soborec in komunist Jaka Zaplotnik, doma iz Spodnjega Jezerskega, njegova

vega brata Naceta, Lenarta in Juriša pa so Nemci ujeli in odpeljali v Kranj. Kar nas je ostalo, smo se razbežali na vse strani, sam sem tekel po nekem grabnu in se zatekel pod previsno skalo, kjer sem v hudem mrazu prebil noč. Zjutraj sem opazil, da so mi noge zatrdle, prav tako tudi roke, posebno prsti. Ves prezebel sem se zatekel k domačiji pri Smrtniku in se ogrel pri kmečki peči. To je bila velika napaka, saj so mi začeli prsti modreti. Na vso srečo pa je mimo kmetije prišel I. koroški bataljon z zdravnikom, ki mi je začel roke in noge masirati s snegom. Noge so mi zavili v raztrgano odejo, roke pa povili s povoji. Povedal sem, da smo bili napadeni. Bataljon me je vzel z seboj in ustavili smo se šele na Dolgih njivah pod gorskim masivom Košute nad dolino Jelendol (Puterhof nad Tržičem). V lovski koči me je oskrbel zdravnik, populil mi je vse nohte na prstih na roki in v primeru zastrupitve in odmiranja prstov predlagal amputacijo, v kar nisem privolil.

Stanje se žal ni nič izboljšalo in komandant linije VDV za Koroško

Janez Baloh je bil v aktivni službi v JLA do upokojitve.

Alojz Šprogar mi je napisal odpustnico za odhod domov. Po kurirski liniji sem se spustil v podljubeljsko dolino (sv. Ana) nad Tržičem, prečkal cesto Tržič-Ljubelj in se čez goro Dobroč napotil v vas Slatna pri Begunjah. Vas je bila v partizanskih rokah in tu sem se po nekaj dneh stradanja pošteno najedel, potem pa sam pot nadaljeval v smeri Begunj. Nekaj časa sem hodil po gozdu, pri ruševinah gradu Lambergar pa sem pot nadaljeval po cesti v smeri Drage, kjer se je zadrževal III. bataljon Kokrškega odreda. Na poti proti gradu sem opazil mlake krvi, prepričan sem bil, da so tukaj parti-

zani zaklali kakšno govedo. Pri stari žagi pred Drago pa sem že srečal prve partizane, ki so mi povedali, da je v prejšnji noči v nemški zase-di pri gradu padlo dvanajst kurirjev. Po spletu srečnih okoliščin je ostal živ samo trinajsti kurir, Franc Horvat iz Begunj. Bil sem presenečen, ko sem po prihodu v III. kokrški bataljon opazil urejenost tabora. Borci so bili nastanjeni v barakah, bili so sproščeni in zaslišali sta se celo harmonika in partizanska pesem. Vsega tega na Koroškem ni bilo, in ko sem tovarišem pripovedoval o življenju in bojih na Koroškem, mi skoraj niso verjeli. Po dveh dneh bivanja v III. bataljonu sem kljub bolečinam, ki so bile posledice ozeblin rok in nog, pot nadaljeval do Poljske planine pod Karavanami in do Smokuške planine, kjer je bil I. bataljon Kokrškega odreda. Komandant bataljona je bil Tičko, komisar pa Savo Šifer, znanec iz mojega domačega kraja. Bataljon je bil nastanjen v barakah, ki so dajale videz vasi, zato so taborišče poimenovali kar »Titova vas«. Vas žal ni dočakala svobode, v eni od hajk so jo Nemci zbombardirali in zažgali. Zaradi številnih bojev in hajk so mene in še nekaj ranjencev names-tili v skrivališče pod večjo previsno skalo. Zdravniške oskrbe ni bilo, za nas je skrbel le bataljonski bolničar, ki ni imel ustreznega sanitetnega materiala in zdravil, tako se je stanje ozeblin prstov samo še slabšalo.

Z dovoljenjem bataljonskega komandanta sem zapustil bataljon in si poiskal skrivališče blizu domačega kraja. Našel sem si skrivališče v soteski reke Save, tam, kjer je zdaj jez hidroelektrarne Moste. Prišel sem v stik z domačimi in oče je poskušal poiskati zdravnika, ki bi mi pomagal. Žal ga ni našel, vsi zdravniki, ki bi bili pripravljeni pomagati so bili že v partizanih. Da sem ostal živ in se pozdravil, se moram zahvaliti svojim domačim, posebno sestri Martini, ki me je negovala in hranila vse do osvoboditve. Takoj po osvoboditvi sem se javil v Radvljici in poiskal dr. Šarca, ki me je pregledal in oskrbel moje ozeblin. Nadaljnja pot v prvih dneh svobode me je vodila v enote OZNE v Radvljici, v OZNO komande mesta Ljubljana, katere poveljnik je bil Kazimir Keržič, doma iz Šentvida. Tako se je končala moja partizansčina in začela nova pot z aktivno službo v enotah in poveljstvih JLA.

(nadaljevanje in konec)

Janez Baloh (prireديل Anton Stritih)

V SLIKI IN BESEDI

pozdravil Elio Nadalutti, predsednik ANPI Čedad, ter se zahvalil za negovanje spomina na padle in skrb za spominsko obeležje na Bukovem. Srečanje se je nadaljevalo v gasilskem domu na Bukovem.

Besedilo: Vojko Hobič, foto: Luciano, Čedad

Koper:

Na pobudo Združenja protifašistov borcev za vrednote NOB in veteranov Koper smo 1. junija strnili moči z Agrarno skupnostjo Rožar in Turističnim društvom Rižana pri Kopru in po 51 letih očistili in obnovili spominsko obeležje. Na tem kraju je bil 11. aprila 1943 ustanovni sestanek okrožnega komiteja KPS za slovensko Istro. Tu je delovala ena prvih tiskarn, Juž-noprimorska tehnika »Naš dom«. Spominsko obeležje je bilo postavljeno leta 1968, avtor pa je kipar Jože Pohlen. Do obeležja je približno pol ure hoda iz vasi Rožar.

Besedilo in foto: Ivan Zorč, ZB Koper

Sromlje pri Brežicah:

Združenje borcev za vrednote NOB Brežice je na dan ustanovitve legendarnega Kozjanskega odreda pred 75 leti na Sromljah pri Brežicah pripravilo proslavo, ki je bila posvečena tudi dnevu ustanovitve OF in dnevu upora proti okupatorju ter v počastitev 74. obletnice osvoboditve Brežic. Osrednji govornik na proslavi je bil vodja poslanske skupine SMC v DZ RS Igor Zorčič. Med drugim je dejal, da so nam v današnjih časih borci NOB lahko zgled, kako ljubiti in braniti domovino in narod. Slavnostni gost na proslavi je bil komisar odreda Bogomir Gorjan - Bogo, ki je v čustvenem nagovoru opisal tedanje čase, namen in vlogo Kozjanskega odreda od ustanovitve do zmage.

Poleg pozdravnih nagovorov predsednika KS Sromlje Ferda Pinteriča, podžupanje občine Brežice Katje Čanžar in predsednika Združenja borcev Brežice Staneta Preskarja so nastopili učenci Osnovne šole Artiče, moški pevski zbor Sromlje, recitator Drago Pirman in učenec Glasbene šole Brežice. Predstavili so se tudi člani 1. spominskega Dolenjskega partizanskega bataljona. Delegacija domačega Združenja borcev je v spremstvu praporov veteranskih organizacij in pod vodstvom častne straže 15. polka vojaškega letalstva SV na osrednji spomenik, posvečen ustanovitvi Kozjanskega odreda, v središču vasi Sromlje položila venec v spomin 29 padlim borkam in borcem odreda. V spremljevalnem delu proslave so si številni prisotni, med njimi tudi delegacija gostov iz UABA Samobor, ogledali muzej Kozjanskega odreda in Kozjanskega vojnega področja ter spominsko zbirko osamosvojitvene vojne 1991, ki je na ogled v domu krajanov.

Besedilo in foto: Stane Preskar

Celje:

V parku Cinkarne je bil na pobudo vodstva Cinkarne in Združenja borcev za vrednote NOB Gaberje postavljen obnovljen spomenik 24 delavcem, ki so med NOB dali življenje za svobodo. Umrli so kot talci, aktivisti, interniranci in kot borci v partizanskih enotah. Na krajši slovesnosti so ob prisotnosti delavcev Cinkarne, članov Združenja ZB, predstavnikov Veterinov vojne za Slovenijo 91 in Severa spregovorili podžupanja Mestne občine Celje Breda Aršek, predsednik uprave Cinkarne Tomaž Benčina in predsednik Pokrajinskega sveta ZB za savinjsko območje Stane Mele. Za dolgoletno sodelovanje in ohranjanje spomina na NOB je kolektiv Cinkarne prejel zlato plaketo ZB za vrednote NOB Slovenije.

NADALJEVANJE NA NASLEDNJI STRANI

Ko se boš spominjal

Ko se boš spominjal nekdanjih težkih dni, vedi, da le v borbi naš duh se jekleni.

Emil Jager
interniranec v Parmii

Ker hotel sam ostati si

Ker hotel sam ostati si slovenski mož med brati, beseda tuja strla ni, kar dala ti je – Mati!

Franc Jerman
interniranec v Dachauu

Življenje je moje

Življenje je moje le borba, obup, premalo ljubezni, ostal je le up.

Lucija Rojc
v tržaškem zaporu Coroneo

V SLIKI IN BESEDI

Besedilo in foto: Stane Mele

Nova Gorica:

8. maja je Območno združenje borcev za vrednote NOB Nova Gorica obiskala delegacija moskovskih vojnih veteranov, ki so jo spremljali predstavniki veleposlaništva Ruske federacije. Po tovariškem srečanju na sedežu združenja smo delegaciji najprej pokazali Trg Evrope, kjer so navdušeni naredili tudi nekaj korakov po Italiji, nato pa smo se vsi skupaj odpeljali na Trnovo k osrednjemu spomeniku padlim in umrlim v drugi svetovni vojni. Skupaj s predstavniki KO ZB Trnovo smo položili cvetje pri spominski plošči padlim pripadnikom ruskega bataljona, ki je deloval v sestavi IX. korpusa NOV in POS. Enaka slovesnost je bila tudi v Čepovanu, kjer je delegacija moskovskih vojnih veteranov v spremstvu članov KO ZB Čepovan položila cvetje pri grobu ruskega narodnega heroja Mihajla. Srečanje z moskovskimi veterani je bilo tovariško prisrčno, veterani pa so izrazili zadovoljstvo, da v naši državi tako vestno skrbimo za ohranjanje spomina na vse padle borce NOB.

Miloš Ložič

Prelesje ob Kolpi:

Tradicionalno srečanje članov in prijateljev Združenja za vrednote NOB občin Kočevje in Črnomelj ob dnevu mladosti sta pripravili krajevni organizaciji ZB Stari trg ob Kolpi in ZB Poljanska dolina. Pozdravni nagovor je imel Pavel Majerle Kukin, predsednik KO ZB Poljanska dolina.

Slavostni govornik na srečanju je bil Franci Jontes, predsednik KO ZB Vinica. Prisotne so nagovorili in povedali svoje izkušnje o nošenju Titove štafetne palice poslanec DZ Predrag Bakovič iz Kočevja, podžupan občine Črnomelj Dubravko Čengija, Renata Butala, predsednica sveta KS Stari trg ob Kolpi, in Katarina Kapš, predsednica KO ZB Stari trg ob Kolpi.

Letošnjo prireditev je obiskalo več kot sto ljudi. V prijetnem sončnem dnevu smo poslušali partizanske, ljudske in narodno-zabavne pesmi, ki so jih zapele pevске skupine Dobra volja Sinji Vrh, Polanski odmev iz Starega trga ob Kolpi, Grajski pevci KŠD Predgrad, Stezice iz Metlike, MPZ Konca vas, kvartet Mlin iz Brezovice pri Ljubljani in MPZ Samospev iz Črnomlja. Recitatorke iz Starega trga ob Kolpi Katarina Kapš, Vida Mesarič in iz Čepelj Marija Pavlič so nam program popestrile s poezijo upora, ljubezni in želje po svobodi. Pozdravno besedo je imel tudi najstarejši še živeči poljanski partizan in Titov borec, Boris Anton Weiss, ki je vodnik v Muzeju Kočevje – enota Predgrad.

Dušan Zamida (s štafetami), Boris Anton Weiss (v sredini) in Milan Glavonjič (Foto: Pavel Majerle Kukin)

Za presenečenje sta poskrbela podpredsednik ZB Kočevje Dušan Zamida in predsednik KO ZB Kočevje mesto Matija Jerbič, ki sta na srečanje prinesla tri štafete mladosti. Kovinska štafeta mladosti, ki so jo takrat izdelali vzdrževalni obrati Itasa Kočevje, je bila zadnja štafeta mladosti, ki so jo nosili po občini Kočevje.

S svojo prisotnostjo so nas tudi počastili tudi predsednik OO ZB Črnomelj Jožef Jerman in stari predsednik Martin Skube ter predsednik KZB Črnomelj Mirko Čadonič. Prisotnih je bilo nekaj članov z drugega brega reke Kolpe, Udruge antifašista i boraca antifašista in strank, ki podpirajo vrednote NOB.

Pavel Majerle Kukin in Katarina Kapš

Gornje Cerovo, Peternel:

Po kapitulaciji Italije sta v Brdih nenehno naraščala število borcev in splošna ljudska podpora narodnoosvobodilnemu gibanju. Tu je deloval Briško-beneški odred, ki so se mu pridružili tudi italijanski partizani. Zato se je nemški okupator odločil, da vse to s silo zatire. Pogosti manjši spopadi z nemško vojsko ter enotnost civilistov in partizanske vojske so sovražnika dražili.

22. maj 1944 je bil za Brice najbolj tragični dan med drugo svetovno vojno. Zaradi izgub v spopadih s partizani so se Nemci maščevali nad civilnim prebivalstvom. V Gornjem Cerovem so ustrelili deset talcev (med njimi dve noseči ženski), pri Peternelu pa so v hišo zaprli 22 ljudi, med njimi so bili tudi otroci, in jih s hišo vred zažgali. Potekali so tudi številne aretacije, poboji in požigi. V Brdih je bilo takrat ubitih 41 ljudi, 28 pa zaprtih in interniranih. Požgali so 64 hiš in 46 gospodarskih poslopij ter izvršili 115 ropanj.

Briči se vsako leto (letos 19. maja) spominjo na ta krvavi dan s spominsko slovesnostjo v Gornjem Cerovem, pri spomeniku talcem in pri spomeniku pri Peternelu.

NADALJEVANJE NA NASLEDNJI STRANI

OBLETNICA

74. obletnica preboja na Menini planini

Slavni trenutki slovenske

Janez Alič

»Danes smo se spet srečali na tem za mnoge svetem kraju, kjer se je zgodila bitka, kakršnih je bilo v zgodovini Slovenije kar nekaj v času druge svetovne vojne. Tretji rajh je počasi izgubljal svojo moč, a proti koncu se je zelo zagrizeno boril, zato da bi vendarle ohranil svojo prevlado. Bili so fanatični, niso poznali nobene empatije, nobenega priznavanja drugih narodov, ampak so želeli prevladati nad svetom. In tukaj se je zgodila ena zadnjih bitk, v kateri je Franc Sever - Franta pokazal svojo iznajdljivost in pogum ter svojim sotovarišem vlil toliko volje, da so se uspešno prebili iz obroča. To so težki, a slavni trenutki slovenske zgodovine, ko se človeku orosi oko nad tem, kakšno moč so zbrali ti borke in borci, ko že niso imeli nobenega upanja, ko niso vedeli, kaj jih čaka, lačne, prezeble in brez kakršne koli podpore iz katere koli druge države. Bili so sami, ampak borili so se zato, ker so vedeli,

da želijo svobodno Slovenijo. In to so sčasoma tudi dosegli,« je med drugim dejal slavostni govornik.

Poudaril je tudi, da je slovenski narod po drugi svetovni vojni vstopil v družino držav, ki smo jo imenovali Jugoslavija, in da je to del naše zgodovine, ki je ne smemo znikati, čeprav bi nekateri to želeli. Poudaril je, da moramo, čeprav smo se razšli, ohranjati primerne medsebojne odnose.

Danes imamo po besedah premierja svojo državo, za katero so številni dali svoje življenje, pri čemer pa nekateri pravijo, da vse skupaj ni bilo nič. »Bilo je. Vsako življenje, ki je dano za narod, za svobodo, je vredno, da se ga objokuje. Hkrati se je treba zavedati, da smo žrtvam dolžni, da naredimo vse za svojo državo in da jo imamo radi.« Ocenil je, da je življenje v samostojni državi še vedno dobro. Pomembno pa je, da bi znali spoštovati drug drugega, ceniti to, kar imamo, in da bi se znali vživeti drug v drugega. V svojem govoru se je predsednik Šarec zav-

Zmagoslavje in pravičnost drugo ob drugi

dr. Cvetka Hedžet Tóth

Zapomniti si velja, da je svoboden samo neodvisen, samozavesten, pošten, resnicoljuben in pokončen človek, kajti svoboda in resnica sta izmuzljivi, zato se je zanju treba bojevati in ju braniti vsak trenutek, ob tem pa spoštovati zemljo, zrak in vodo ter živeti v slogi z naravo. Kdor to zmore, zares živi.

Franc Sever - Franta

V avtobusu in v organizaciji Krajevne organizacije ZB Zadobrova - Sneberje smo krenili na pot proti Menini planini. In ko se dvigujemo, je en razgled lepši od drugega, Menina pa čaka, pričakuje nas kot kakšna visokogorska vila. Vsa je v soncu in cvetju, drevesa v prepolnem bogastvu zelenih krošenj in ljudje so prihajali, kar nekaj tisoč. Stiski rok in topli medsebojni pogledi. Drug drugemu smo hvaležni, ker smo skupaj, vsak vsakemu z očmi dopoveduje, hvala ti, ker si tudi ti tako kot jaz prišel. Nismo sami, sku-

paj smo, zastave z rdečimi zvezdami plapolajo, visokogorski vetrič nas spodbuja.

Kako nas je počastil naš mladi predsednik vlade Marjan Šarec in s toplim govorom srečanje spremenil v občutek prijetnega domovanja! Topel pogled zagledam v obeh našega prvega slovenskega predsednika Milana Kučana, nekoč davno sva hodila skupaj v glasbeno šolo. On je igral violino, jaz klavir, vsakokrat ko se srečava, se nasmehneva.

Na Menini planini je bilo sonca vedno več, tega sonca, ki vse presvetli do kraja, in vemo, da je sonce prastari simbol pravičnosti.

Narava in človek v sožitju, vsaj za hip sem lahko v bližini legendarnega komandanta Franca Severja - Frante, Valerije Skrinjar, Rudija Pfeiferja, Francija Bere, Jožeta Strniše, teh še živečih junakov zmagovite bitke na Menini planini med trinajstim in petnajstim marcem leta 1945. Koliko ljudi je tem junakom seglo v roke, spoštljive vrste so se priklanjale in občudovale in junaki nikogar niso

razočarali, vsakemu so namenili topel, ljubezniv nasmeh. Ne kaj so oni doživljali, ampak mi, ki smo jim marsikaj dolžni priznati. Najprej to, kaj je tovarišija, namreč ljudje, ki z ogromno dobre volje nekaj skupaj tvorimo. In to je to naše upornišvo, ta naša stoletja, negovana vrednota, s katero smo vsak trenutek pripravljeni na boj za preživetje in obstoj. In želimo obstati, biti tu na svoji zemlji. Brez upornišva tega ne bi mogli in številni vnuki svojim partizanskim koreninam ponosno pritrjujejo.

Ko se poslovimo od vrha Menine planine, našo pot spremlja petje in s kakšno radostjo mi Bine Pibernik, naš »igmanec«, pripoveduje o svoji herojski poti. Tudi on je bil z nami in vsi smo čutili nekaj zmagovitega, tega trajnega občutja ponosa zmage. Le kako ne bi, saj je to doživljanje časa brez konca v večnost in naše domoljubje je prežeto s to zavestjo in uporniškimi sij v očeh najmlajših nam vsem dopoveduje, da nam je zares uspelo!

Menina planina 2019 (od leve proti desni): Andrej Marinc, član sveta ZB NOB Slovenije, Julka Žibert, članica predsedstva ZB in Albin Pibernik, udeleženec Igmanskega marša.

zgodovine

Med udeleženci spominske slovesnosti na Menini planini so bili tudi legendarni komandant Franc Sever – Franta, predsednik Vlade Marjan Šarec in predsednik ZZB za vrednote NOB Slovenije dr. Titi Turnšek (od leve proti desni).
Foto: Janez Alič.

zel tudi za strpnost in spoštovanje drugih nacij ter enotnost evropskih narodov, saj ne smemo dovoliti, da ideja enotne Evrope propade, kajti ne nazadnje je tudi uresničitev te ideje zahtevala veliko človeških življenj. Pri tem je poudaril, da ni prostora za vsiljevanje tujega na slovenski zemlji. »Vsak, ki pride k nam, je dobrodošel, ampak tako, da spoštuje našo kulturo in našo identiteto. Ne bomo se mi prilagajali, zato ker nas je samo dva milijona – na svoji zemlji smo mi gospodar in moramo ostati svoj gospodar.« Za vlado, ki jo vodi, je dejal, da ni ne proameriška ne prorуска, ampak proslovenska in proevropska.

Dogajanje na prireditvi so popestrili številni praporščaki, enota Slovenske vojske in trobilni kvartet Slovenske vojske, člani Kulturno-zgodovinskega društva Triglav in pohodniki. Za glasbeni program so poskrbeli Godba Zgornje Savinjske doline, ženski in moški pevski zbor KD Bočna in učenci Osnovne šole Gornji Grad.

V SLIKI IN BESEDI

Slavnostni govornik v Gornjem Cerovem je bil Igor Komeč, ravnatelj Kulturnega doma v Gorici. Spominski slovesnosti so prisostvovali številni praporščaki borčevskih in veteranskih organizacij. Kulturni program so izvajali Pihalni orkester Brda, Moški pevski zbor Srečko Kumar Kojško in otroci kojske podružnične osnovne šole. Pri Peternelu sta bila govornika minister za obrambo Karl Erjavec (na sliki) in Dino Spanghero, ki je spregovoril v imenu pokrajinskega odbora ANPI - VZPI Furlanija - Julijska krajina.

Prihod častne straže slovenske vojske je pospremil Kvintet orkestra Slovenske vojske, prisotni pa so bili tudi praporščaki borčevskih in drugih veteranskih organizacij. Navzoče je pozdravil tudi Žarko Kodermac, predsednik Krajevne organizacije borcev za vrednote NOB Dobrovo. Na ta dan člani Planinskega društva Brda vsako leto opravijo spominski pohod do hriba Korada, kjer naberejo solzice, jih spletejo v venec, se vrnejo do Peternela in dišeče cvetje položijo k spomeniku žrtvam.

V kulturnem programu so sodelovali: Pihalni orkester Brda, MoPZ Srečko Kumar Kojško, Quercus Quintet, Nonet Brda ter otroci OŠ Alojza Gradnika Dobrovo. Spominska slovesnost se je končala s pesmijo Vstala Primorska.

Besedilo: Milena Beguš, foto: Andrej Colja

Podraga:

Krajevni odbor Združenja borcev za vrednote NOB Podraga je v sodelovanju z Združenjem borcev za vrednote NOB Ajdovščina - Vipava in Društvom Mala Moskva 19. maja pripravil slovesnost v spomin na ustanovitev in delovanje ene prvih kurirskih postaj na Primorskem in Slovenskem sploh – kurirske Karavle P2-P14. Prireditve se je tradicionalno začela že dopoldne s krajšo slovesnostjo in položitvijo venca pri spomeniku padlim v Podragi in s

pohodom po poteh kurirjev. Na Ocenci, kjer je postavljen spomenik kurirjem Relejne kurirske postaje P2-P14, je pohodnike na njihovem daljšem postanku pozdravil Bojan Pahor, predsednik Združenja borcev za vrednote NOB Sežana.

V sklepnem delu dogodka pa so se v tej vasi zgornje Vipavske doline spominu na kurirje, partizanske borce in druge vaščane, žrtve nacifašističnega terorja, znova poklonili s pesmijo. V čast vsem junakom narodnoosvobodilnega boja je zaigrala in zapela glasbena skupina Ovce, ki deluje pod umetniškim vodstvom Aljoše Saksida, po čigar zaslugi so uglasbene nekatere izmed najlepših partizanskih pesmi naše polpretekle zgodovine – pesmi slovenskega pesnika in narodnega heroja Karla Destovnika - Kajuha in pisma narodnega heroja Pinka Tomažiča.

Besedilo in foto: TŠK

Štore:

Ob 74. obletnici podpisa brezpogojne kapitulacije (7. maj 1945 v Reimsu), smo predstavniki veteranskih in domoljubnih organizacij občine Štore organizirali spominsko slovesnost. Obiskali smo partizanske grobove in se poklonili njihovega spomina.

Na območju Štor je v drugi svetovni vojni izgubilo svoja življenja petdeset krajanov. Njihova imena so zapisana na spominski plošči. Ta je na pročelju Osnovne šole. V občini imamo tudi grob neznanega vojaka ruske Rdeče armade. Na naše povabilo se teh spominskih svečanosti vedno udeležijo tudi predstavniki veleposlaništva Ruske federacije iz Ljubljane. Dan zmage je vsekakor velik praznik. Druga svetovna vojna, ki je trajala šest let in en dan je terjala 50 milijonov žrtev in 35 milijonov ranjenih ljudi. To so grozovite visoke številke, ki jih ne smemo nikoli pozabiti. S spoštljivostjo moramo negovati in ohranjati spomin tudi na naše padle rojake.

Srečko Križanec

Donacije za film

Fizične osebe, naše članstvo in simpatizerje vabimo, da postanete donatorji projekta »PREBOJ«. Višina donacij je poljubna in prostovoljna. Če boste prispevali 15 evrov ali več boste prejemnik jubilejne značke PREBOJ. Tisti, ki boste prispevali 40 evrov ali več, prejmete dve karti za premiero filma.

Donacijo, ki bo namenjena izključno temu projektu, lahko prispevate na naslov: ZZB NOB Slovenije, Eienspielerjeva ulica 8, 1000 Ljubljana. Več informacij na (01) 434-44-45.

Oktober Preboj v kinematografe

Aljaž Verhovnik

Novi in edini slovenski partizanski film, posnet po resničnih dogodkih, bo v kinu na ogled od 17. oktobra dalje. V teh vročih dneh poteka še

Franc Bera, Rudi Fajfer in Jože Strniša, na koncu filma predstavijo tudi svoje spomine na marec 1945, ko je na Menini planini potekalo dogajanje, o katerem govori film.

Snemanje filma je bilo naporno

ga filma. Domen Valič igra vlogo komandanta Frante, Ana Špik šifrantko Valči, Denys Bilash kurirja Francija Bero, Jernej Gašperin vlogo Rudija Fajferja in Lovro Zafred vlogo Jožeta Strniše. Igrajo še Rok

zadnja obdelava posnetkov in tona celovečernega filma Preboj, ki ga je je snemalna ekipa na čelu z režiserjem in scenaristom Dejanom Baboskom posnela to zimo.

Film prikazuje borbenost in požrtvovalnost partizanov. Je prikaz vsakodnevnih izzivov, ki jih je morala premagovati partizanska vojska. Simbolično predstavlja NOB kot celoto, zlasti pa sta vidna čustveni naboj in poudarek vrednot NOB, ki so borcem dajale moč v najtežjih trenutkih. Ključna za dvigovanje morale je bila partizanska pesem.

Film je posnet po knjigi Franca Severja - Frante Past na Menini planini. Pet še živečih borcev, udeležencev bojev na tej planini, poleg Frante še Valerija Skrinjar,

delo, ustvarjalci so potrebovali veliko iznajdljivosti. Dejanu Babosku je s svojo ekipo v več snemalnih dneh uspelo prikazati dogajanje na Menini planini marca 1945, ko je okoli dvanajst tisoč okupatorjevih mož obkolilo skoraj 500 partizanov. Partizani so bili obkoljeni in obsojeni na smrt. Vztrajnost, pogum, bojni duh in iznajdljivost so privedli do preboja partizanov, zato film nosi prav ta pomenljivi naslov.

Pomembno vlogo pri pripravi filmskih efektov je odigralo Kulturno-zgodovinsko društvo Triglav na čelu z Jernejem Brajerjem. Prispevali so ključno zgodovinsko opremo in statiste. Z njihovim prispevkom gledalec podoživlja resničnost tistega časa. Igralsko zasedbo sestavljajo mladi prepoznavni obrazi slovenske-

Vihar, Jan Bučar, Darja Krhin, Andrej Lenart, Darko Nikolovski, Miha Rodman, Valentina Plaskan, Tjan Premzl, Marko Plantan in drugi.

Velika naklonjenost podpornikov se kaže tudi v donacijah in sponzorstvih, kar kaže na veliko naklonjenost slovenskega naroda do zgodovinskega pomena narodnoosvobodilnega boja za obstanek slovenskega naroda.

Zveze združenj borcev za vrednote NOB Slovenije v vlogi producenta filma je z do zdaj videnim potekom nastajanja filma zelo zadovoljna. Točen razpored predvajanja filma bomo objavili v prihodnjih številkah Svobodne besede. Želimo, da bi si film ogledalo veliko število ljudi, zlasti pa mlajša generacija, saj je sporočilo filma namenjeno prav njej.

REKLI SO

Dr. Maca Jogan

članica sveta ZZB NOB Slovenije, na spominski slovesnosti pri Peršmanu 30. junija 2019 v spomin na zločin 25. aprila 1945

»4. avgusta letos bi Bogomir Sadovnik dopolnil 75 let; bi doživel ta leta, če ne bi bilo tu na domačiji Peršman tistega strahotnega zločina na dan sv. Marka, 25.

aprila 1945? V večernih urah tega dne, ko je pomlad z zanesljivimi koraki prihajala v to prelepo okolje, in tik pred koncem druge svetovne vojne so pripadniki 13. policijskega polka SS skrajno brutalno umorili, postrelili enajst ljudi, štiri odrasle in sedem otrok. Z uničenjem Peršmanove domačije se je še podaljšal krvavi seznam več sto slovenskih domačij in celih vasi, ki so v letih okupacije doživele podobno usodo.

Grozodejstvo nad slovenskimi domačini tu pri Peršmanu ni bilo naključno in tudi ne plod zamisli kakšnega posamičnega pripadnika nacionalno in rasno večvrstne skupnosti; bilo je eno od množice dejanj, s katerimi se je uresničeval podrobno izdelan načrt za utrjevanje nemštva in tretjega rajha, bilo je s puško in ognjem »na terenu« zapeto »Deutschland über alles«. Zvest izvajalec tega načrta je bil tudi Friedrich Rainer (gavljatelj Koroške in načelnik Jadranskega primorja), ki je ob božiču leta 1943 svojemu prijatelju, nacističnemu generalu avstrijskega rodu Edmundu Glaise-Horstenaus, izrekel mnenje, da bo na tem ozemlju v prihodnje »samo Nemec imel pravico do nacionalne zavesti« (Pirjevec 2017: 39). Nacistični načrt za iztrebljenje celotne slovenske narodne skupnosti, je vseboval natančen seznam brutalnih ukrepov: izgon okoli 50.000 Slovencev s Koroške in od 220.000 do 260.000 Slovencev s Štajerskega in Gorenjskega, ostanek pa ponemčiti v petih do desetih letih.«

Zvone Dragan

član Sveta ZZB NOB Slovenije, na spominski slovesnosti ob spomeniku 10 padlim talcem pod Gozdnikom 26. maja 2019

»Spomin na ustreljene talce, pogumne domoljube v srcu in po osebnem pričanju, ne po strankarski motivaciji, mora ostati trajen kot spomin na zgodovinski upor

proti okupatorjem, ki so hoteli uničiti naš narod, in kot opomin, kaj lahko povzročijo domači izdajalci. Tragični dogodek pod Gozdnikom spada med številne, ki so v času herojske partizanskega boja s krvjo tlakovali pot v svobodo in zlom naci-fašizma in v sramotni poraz kolaborantov in njihovih zavržnih dejanj.

Tako smo pristali na strani zmagovalcev v drugi svetovni vojni, v vojni vseh vojn. Brez tega zgodovinskega dejstva ne bi bilo tudi današnje samostojne slovenske države. Zato se pred tukajšnjim spomenikom in številnimi drugimi spominskimi obeležji NOB ne poklanjamo spominu na žrtve okupatorja samo člani ZZB in simpatizerji vrednot NOB, marveč se morajo pred njimi globoko prikloniti tudi vsi iskreni domoljubi, ne glede na politično ideološke opredelitve in strankarsko pripadnost. Kajti ta država ni le plod znamenitega plebiscita, 10-dnevne osamosvojitvene vojne, razpada Jugoslavije, dramatičnih sprememb v mednarodni skupnosti konec osemdesetih in na začetku devetdesetih, marveč ima slovenski narod veliko daljšo zgodovino in z zlatimi črkami v njej je ravno NOB. To mednarodno priznano dejstvo je zacementirano. Ne morejo ga spremeniti niti revolucija, niti zavržni in obžalovanja vredni povojni pobji, niti celotno povojno življenje v skupni državi, ki smo ga mi starejši doživljali, in ki je imelo sončne in senčne strani, zato si zasluži pošteno, objektivno analizo domačih in tujih zgodovinarjev.«

Štefka Kučan

na tradicionalnem srečanju pred spomenikom narodne herojinje Mihaele Škapin - Drine v Vrabčah na Krasu 16. junija 2019

»Zbrali smo se ob spomeniku narodne herojinje Mihaele Škapin - Drine, ob njej kot svetlem simbolu junaškega poguma in tragičnih žrtv mnogostevilnih bork in bor-

cev NOB slovenskega naroda v grozotah druge svetovne vojne, aktivistov Osvobodilne fronte, kurirčkov, talcev, pregnanih, zaprtih in z drugačnimi usodami. Vaše tradicionalno srečevanje je izraz spoštljive hvaležnosti za priborjeno svobodo, ki smo jo njej, partizanki Drini, in vsem borcem in žrtvam dolžni skrbno čuvati in očuvati v prihodnost.«

Globalno občutim ponos na pogumno junakinjo Mihaelo, ponos na priborjeno svobodo in spoštljivo hvaležnost do ljudi, ki so v tem boju premagali zlo in so v njej morali žrtvovati tudi svoje življenje. Skozi vsa leta ste tukaj skrbno obujali spomine in pri življenju ohranjali vrednote narodnoosvobodilnega boja, vrednote, ki so doma tudi na Partizanskih vrhah in ki plemenitijo ljudi z načeli miru, pravičnosti in dostojanstva.

In čuvate svobodo! In čuvate pomnik mladi ženski borki za svobodo! Vsem ženskim borkam.

Tudi zaradi nje in njene življenjske usode, vklesane v spomin in v opomin v njen spomenik, je to vredno in prav. V spomin na njeno mladost, na njeno uporniško in napredno misel, na njeno domoljubje, na njen pogum v boju z okupatorskimi nasilniki; – in v opomin zaradi nasilja, ki je dekletu, šele 21-letnemu, nasilno odvzelo pravico do svobodnega življenja. Do svobode, kakor ji radi rečemo tudi z več besedami, kot so: do človekove notranje prostosti, vedrine, dobre volje in sreče.«

Dr. Tit Turnšek

predsednik ZZB NOB Slovenije, na spominski slovesnosti ob 74. obletnici zadnjih bojev v drugi svetovni vojni, Poljana, 18. maja 2019

»Tukaj na Poljani je bila 15. maja 1945 zadnja bitka s silami nacistične Nemčije v Evropi, čeprav je Nemčija kapitulirala že 9. maja. Bežali so pred kaznijo. Skozi Slovenijo

je v zadnjih mesecih vojne bežalo na zahod več kot 200.000 pripadnikov raznih kvizlinskih band z Balkana in iz vzhodne Evrope. Na svoji poti so ropali in morili. Ena najbolj krvoločnih je bila ukrajinska divizija Galicija, ki jo danes častijo v Ukrajini.

Vojna se za nas ni končala 9. maja. Še vse leto so se po naših krajih potikale skupine nekdanjih esesovcev, tako imenovani domobranci. Potem so prihajale k nam bande pobeglih kolaborantov. Spomnimo se Matjaževe vojske, pa križarjev itd. V spopadih z njimi je padlo do leta 1951 še več kot 900 pripadnikov KNOJ-a.

Takrat smo zmotno mislili, da je fašizem za vedno premagan. Motili smo se.

To je zgodovina in ne smemo je pozabiti. Prav tako tudi ne smemo in ne bomo dovolili, da jo potvarjajo. Danes širijo neverjetne laži o našem boju za obstanek našega naroda. Ne moreš verjeti, kako potvarjajo zgodovino, česa vsega si ne izmisli Reporter ali Janševa Demokracija, da o Orbanovi Novi 24 niti ne govorim! Včasih se sprašujem, zakaj jim je vse to potrebno.

Potrebno je zato, da se opere madež, ki visi nad Ljubljansko nadškofijo, da se opere najbolj gnusni zločini škofa Rožmana in klerikalne bande, zbrane okoli njega, da se opere izdaja lastnega naroda. V kolaboraciji so zapeljali naivne kmečke fante, ki so verjeli svojim dušnim pastirjem. Juhant je priznal, da ne gre za spravo, ampak za rehabilitacijo.«

Mag. Blaž Kavčič

predsednik sveta ZZB NOB Slovenije, na spominski slovesnosti 29. junija 2019 na Kopitniku

»Po 78 letih od začetka okupacije in ustanovitve OF, po 74 letih od konca druge svetovne vojne, po 28 letih od ustanovitve samostojne Slovenije je čas, da

se vprašamo, kje smo danes Slovenci kot nacija, kako nam je, koliko zmoremo in hočemo razumeti sporočila borcev iz naše preteklosti, koliko zmoremo in hočemo uresničevati vrednote človeškega dostojanstva in upornosti. Pomembno je, da poskušamo razumeti človeške motive naših prednikov v 30. in 40. letih prejšnjega stoletja, da so zapustili domove in se podali v gozdove, v pomanjkanje in hude življenjske preizkušnje.

Niso šli, da bi umrli, še manj, da bi, kot pravijo nekateri, »darovali svoje življenje«. Šli so, da bi živeli, da bi zmagali v boju za svoje dostojno življenje in dostojno življenje vseh rojakov! Ob tem pa so zavestno tvegali izgubo najpomembnejšega – svoje življenja.

Ko so leta 1941 napadli okupatorji, je bilo našim prednikom jasno, kdo je sovražnik, kaj je nevarnost, kakšna so tveganja, kakšne – pa čeprav skromne – so možnosti preživetja, kaj more in mora kdo v tej smeri storiti. Danes je drugače. Živimo v dokajšnjem lagodju in malokdo se zaveda, da smo – na sodobni visokotehnološki in globalizirani način – napadeni tudi mi! Napadeni smo kot Slovenci, pa tudi kot človeštvo 21. stoletja v celoti. Najmodrejši mislec zadnjih desetletij je zapisal, da je človeštvu druga svetovna vojna zapustila dve težki, smrtonosni kladivi, sposobni uničenja človeštva – atomsko bombo in uničenje okolja.«

VABILA

Graška gora 2019

V soboto, 31. avgusta 2019, bo na Graški gori – gori jurišev potekalo že 33. srečanje borcev, planincev in članov veteranskih organizacij!

Program, v okviru katerega bomo podelili tudi visoka priznanja ZZB za vrednote NOB Slovenije, se bo na prireditvenem prostoru na Graški gori začel ob 11. uri. Udeležence bo kot slavnostni govornik nagovoril dr. Matjaž Kmecl, častni občan Mestne občine Velenje in podpredsednik Zveze združenj borcev za vrednote NOB Slovenije.

Srečanje, ki ga posvečamo 74. obletnici zmage nad fašizmom in 60-letnici mesta Velenje, bo tudi priložnost za brezplačen ogled spominske sobe in spominskega parka, posvečenih legendarni XIV. partizanski diviziji. Spominska soba bo odprta od 9. do 15. ure.

Na dan srečanja pa bomo v Cirkovcah pod Graško goro ob 9. uri odkrili tudi spominsko tablo, s katero bomo označili lokacijo »Izakove bolnice«, prvega partizanskega sanitetnega objekta v Sloveniji. Vsi, ki bi želeli prisostvovati odkritju, ste vabljeni, da se pridružite pohodnikom, ki bodo na Graško goro krenili z avtobusnega postajališča Velenje ob 7. uri. Avtobus bo pohodnike pobral tudi na postajališču Tržnica v Velenju in v Škalah (pri odcepu proti Cirkovcam).

Vsi domoljubi prisrčno vabljeni!

Vabilo na Vodiško planino

Združenje borcev za vrednote NOB Radovljica vabi v soboto, 3. avgusta 2019, na spominsko slovesnost ob 78. obletnici ustanovitve Cankarjevega bataljona in prazniku Občine Radovljica. Spominska slovesnost s kulturnim programom bo ob 11. uri pri Partizanskem domu na Vodiški planini (Jelovica). Slavnostni govornik bo mag. Blaž Kavčič, predsednik sveta ZZB za vrednote NOB Slovenije. Na slovesnosti bodo podeljena priznanja za ohranjanje vrednot NOB.

Organiziran bo avtobusni prevoz iz Krnice ob 8. uri in iz Radovljice ob 8.30.

Polom pri Kočevju

Združenje borcev za vrednote NOB Kočevje skupaj z odborom 18. divizije vabi na srečanje v spomin na ustanovitev in boje Jurišnega bataljona 18. divizije v Suhu krajini in na obletnico roške ofenzive, ki bo v Polomu pri Kočevju v soboto, 3. avgusta 2019, ob 11. uri. Spominski dogodek bomo zaznamovali z bogatim kulturnim programom.

Ob 9.30 bo polaganje vencev v spominskem parku na pokopališču v Starem Logu. Načrtujemo krajši kulturni program, vence bodo položile delegacije KOZB Stara Cerkev, ZB Novo mesto in Knjižnica Mirana Jarca Novo mesto. Ob 10.30 bo

polaganje venca ob spomeniku padlih v Polomu. Po slovesnosti bo tovariško srečanje.

Spominska slovesnost na Rabu

Taboriščni odbor Rab - Gonars in občina Rab pripravljata ob 76. obletnici osvoboditve koncentracijskega taborišča spominsko slovesnost. Ta bo v soboto, 7. septembra, ob 16. uri v nekdanjem koncentracijskem taborišču Kampor. Taboriščni odbor pripravlja ob tej priložnosti strokovno potovanje z avtobusom iz Kočevja in Ljubljane. Informacije dobite na telefonskih številkah 041 408 231 (Janez Maršič) in 031 654 430 (Herman Janež ml.).

PREJELI SMO

Končanje polemike o kočevskih Nemcih

Nesmiselno je polemizirati s tovarišem dr. Titom Turnškom, ki ne loči, kaj je etično in kaj etnično, in ki zmanjšuje vrednost disertacije Georga Marschniga, ki je leta 2009 doktoriral na dunajski univerzi z Gottschee Global in je med redkimi kritiki poskusa oživljanja nemštva in nemške manjšine v Sloveniji. In ker mi tovariš Turnšek svetuje branje knjižice Kočevski Nemci – partizani Zdravka Trohe, si dovolim, da mu tudi sama svetujem, naj na strani 33 v omenjeni knjižici prebere besedilo, ki se nanaša na štetje prebivalstva v Sloveniji iz leta 1991. Tam Troha navaja, da »glede avtohtonosti večine avstrijske in nemške narodnosti ne moremo uvrstiti med ostanke predvojne nemške narodne manjšine na Slovenskem, saj se je po rezultatih zadnjega popisa 50 odstotkov oseb, ki so se opredelile za avstrijsko in nemško narodnost, preselilo iz tujine, 7 odstotkov pa iz nekdanjih jugoslovenskih republik«.

Nekateri neuki in naivni politiki v Sloveniji dobrohotno odpirajo

vrata njeni ekscelenci mag. Sigrid Berka, avstrijski veleposlanici v Ljubljani, in njenim odposlanecem. Upam, da tovariš Turnšek ni nenehno začudenje nad tem, da Slovenija »ne prizna nemško govoreče manjšine«. Ni mogoče trditi, da bi bila nemško govoreča etnična (in ne narodna!) skupnost »brez dvoma avtohtona«. Ostanke ostankov nekdanje manjšine, ki se je leta 1941/42 izselila iz svoje domovine Kočevske, ne morejo biti avtohtoni. Kulturne pravice pa imajo.

In zdaj osebno: lahko je modrovati za obloženo mizo, težko pa se je živeti v položaj večinskega naroda, nezaposlenih v Sloveniji, ki ne le da nimajo nobenega Konrada in sindikatov; nimajo nikogar, ki bi jim odprl vrata in jih vabil na kavo. V domovini nimajo domovine. Že leta gledam v svoji bližini to kruto dramo. Bi se tovariš dr. Tit Turnšek tako srčno, kot se zavzema za priznanje nemško govoreče etnične skupnosti v Sloveniji, za katero tiči predvsem vračanje premoženja, zavzel tudi zanje?

Alenka Auersperger

IMELI SMO LJUDI

**Vincenc
Blažinč - Cene**
(1922–2019)

25. januarja smo se na dobovskem pokopališču poslovili od borca Kozjanskega odreda, predsednika KO ZB NOB Dobova. Vincenc se je rodil 29. decembra 1922 v številni kmečki družini v Mihalovcu pri Dobovi. Še sedem bratov in sester je imel. Osnovno šolo je obiskoval v Dobovi, nato je odšel v uk v Zagreb, kjer se je pri mojstru Čehu Dragu Pospišilu izučil za ključavničarja in bil pri njem pomočnik vse do maja leta 1941. Sodeloval je v sindikalnih in delavskih akcijah tik pred vojno in zgroženo opazoval

in borce predstavili v KNOJ. Vse do zime 1945 je Cene ostal v KNOJU, varoval mejo, objekte in preganjal ostanke okupatorskih band, ki so se prebijale iz Slovenije v Avstrijo. Potem pa so jih le potegnili iz vsakodnevnih bitk in poslali na dopust v Beograd. Tam so Ceneta kot ključavničarja nagovarjali, da se zaposli v Titovih zavodih, vendar ga je vleklo domov. Demobiliziral se je in se vrnil v Dobovo.

Od njegove domačije ni ostalo veliko, saj so jo porušile zavezniške bombe, ko so bombardirali železniško vozlišče v Dobovi. Najprej so ga poslali v Maribor v nekdanjo Hutterjevo tovarno kot vzdrževalca, kmalu zatem pa na šolanje v Zagreb, saj so nujno potrebovali strojevodje. In Cene je postal železničar. Vozil je vlake od Zagreba do Brčkega, Banovičev, Tuzle, Doboja, Kreke. Vmes je našel toliko časa, da se je poročil z Ano Lapuh in dobil sina. Od leta 1960 in 1963 sta z ženo zgradila hišico in domačijo v Dobovi. Do leta 1974 je bil strojevodja, nato pa so ga le premestili v popravljavnico v Dobovi, kjer je nato delal vse do upokojitve leta 1981. In ko bi v pokoju vsaj malo lahko užival sadove svojega napornega dela in življenja, polnega skrajnih naporov in nevarnosti, so ga doletele nesreča za nesrečo. Najprej mu je umrla žena, nato še sin.

Član našega Združenja je bil vse od ustanovitve v letu 1948. V njem je opravljal več odgovornih nalog na krajevni in občinski ravni. Nazadnje je bil dolgoletni predsednik naše krajevne organizacije v Dobovi. Bil je prejemnik številnih borčevskih priznanj.

Stane Preskar

Član našega Združenja je bil vse od ustanovitve v letu 1948. V njem je opravljal več odgovornih nalog na krajevni in občinski ravni. Nazadnje je bil dolgoletni predsednik naše krajevne organizacije v Dobovi. Bil je prejemnik številnih borčevskih priznanj.

Stane Preskar

**Jože Pajenk
- Pepi**
(1925–2019)

Pride čas, ko se moramo za vedno posloviti od nekoga, ki smo ga poznali, se z njim družili, delali ali prijateljevali. Ta marčevski ponedeljek nas je novica pretresla do srca, saj smo izvedeli, da je v 95. letu starosti umrl naš dragi prijatelj, tovariš Jože Pajenk - Pepi, znan kot Rdečnikov Pepi.

Jože Pajenk se je rodil 9. marca 1925 v kmečki družini, svojo življenjsko pot je začel na danes idilični turistični kmetiji Rdečnik. Tam se je kot mlad fant soočil z grozotami druge svetovne vojne. V Razborju so prebivali zavedni Slovenci, ki so se vključili v boj proti okupatorju, med njimi je bil tudi Jože. Nemci so že v aprilu leta 1941 v Razborju izobesili nemške zastave, odpravili slovensko občino Razbor in kraj preimenovali v Rasswald. Januarja leta 1943 so po Razborju spet zbirali mlade fante za nabor v nemško vojsko in Jožetu je uspelo, da se je naboru izmaknil in tako ostal na kmetiji vse do junija 1943. Družina Pajenk je vseskozi podpirala partizanski boj in OF. Po nekaj časa so Nemci vnovič obkolili kmetijo Rdečnik in odpeljali vso družino, tudi Jožeta, v zapore v Mariboru. V zaporu je bil skupaj s svojim bratom in sosedom do leta 1944. Jožeta in soseda so v mariborskih zaporih zelo mučili. Odločil se je, da jim ne pove ničesar, pripravljen je bil tudi na najhujše.

Brata Karla in soseda Kuneja so obsodili na smrt in bila sta ustrelje-

na kot talca. Od vseh zapornikov so skupaj z Jožetom izbrali še 19 moških, naložili so jih na živinske vagonne in jih odpeljali v koncentracijsko taborišče Dachau. Leta 1945 se je bližal konec vojne in letala so iz dneva v dan bombardirala bližnja mesta in tako so aprila Jožeta skupaj še s preživeli ujetniki rešili Angleži in Američani. Vrnil se je v svoj prelepi rodni Razbor, ki ga je imel zelo rad.

Njegova mladost in trdna volja sta mu pomagala, da se je soočil z novimi življenjskimi izzivi ter si po končani drugi svetovni vojni in delu na kmetiji Rdečnik uredil tudi zakonsko življenje. Tu je spoznal svojo bodočo ženo, sosedovo Terezijo, in se leta 1954 poročil z njo. Ustvarila sta si družino, v kateri so se rodili tri dekleta in dva fanta.

Po vojni je Jože čutil odgovornost

zmage nad fašizmom in osvoboditve naše domovine. V ta namen je hitro stopil v vrste borčevske organizacije v Razborju in začel obujati spomin na srdite boje Tomšičeve, Šerčerjeve in Bračičeve brigade na tem območju. Več kot 30 let je bil predsednik borčevske organizacije v Razborju. Med krajani Razborja in člani borčevske organizacije je bil zelo priljubljen in imel je velik ugled v kraju in zunaj njega. Bil je tudi dolgoletni član občinskega odbora borčevske organizacije v Slovenj Gradcu.

Jožetu so ob vsem tem največ pomenili družina in njegovi najbližji. Veliko se je ukvarjal z vnuki in pravnuki. Še posebno je bil zelo vesel njihovega obiska, ko je praznoval svoj 95. rojstni dan.

Jože Pajenk je znal prisluhniti težavam ljudi, jih razumel in bil vedno pripravljen pomagati. Ni mogel prenašati krivic, z vso vneto se je bojeval za njihovo odpravo. Verjel je v pravično in pošteno družbo, v družbo enakih možnosti, utemeljeno na močni etiki in morali.

Jože Vrabčič

**Marija Švabič
- Rida**
(1923-2019)

V Ljubljani smo se 31. maja poslovili od aktivistke OF, partizanke, nosilke partizanske spomenice 1941, tovarišice Marije Švabič, rojene Sotlar.

Marija, po domače Rida, se je rodila pred 96 leti, 30. januarja 1923, v Ljubljani v zavedni slovenski rudarski družini v kateri je bilo osem otrok. Oče je delal v rudnikih Trbovlje, Kanižarica, v Avstriji, nato si je pred prvo svetovno vojno s Korošico Ano ustvaril družino in se naselil v Ljubljani na Ježici. Vsa družina z očetom vred se je v drugi svetovni

vojni takoj vključila v OF. Kakšna je bila družina Sotlar, nam povedo neskromni podatki: od osmih otrok jih je bilo kar pet v partizanih: Tone, Bert, Martin, Marija in Trauda, ter štirje, ki so bili nosilci partizanske spomenice 1941: Erna, Marija, Trauda in Tone. Z Marijino smrtjo se je zaključila klena partizanska generacija Sotlarjev, velikih slovenskih domoljubov.

Marija Sotlar - Rida je takoj leta 1941 v okupirani Ljubljani pričela skupaj z ostalimi člani družine delovati proti okupatorju. S sestro Traudo je že leta 1941 delovala kot aktivistka OF - obe sta bili tudi članici SKOJ-a. Kot aktivistki sta imeli težke in zaupne naloge in ker sta bili izdani, so italijanski okupatorji izdali zanju tiralici. Toda pravočasno sta se spomladi 1942 umaknili v partizane. Mariji je bilo 19 let, Traudi pa 15. Bili sta v II. grupi odredov in v VII. korpusu. Marija je bila po Roški ofenzivi kot zanesljiva in prekaljena borka premeščena v tiskarno Triglav v Kočevskem Rogu, nato pa na Goteniški Snežnik. V tiskarni je bil med sodelavci tudi njen bodoči mož Miloš Švabič.

Po vojni sta si ustvarila družino. Marija je delala v ministrstvu za industrijo, nato v občini Ljubljana-Center. V zakonu sta se jima rodili hčeri Maca in Jela ter sin Marko. Za Marijo - Rido in Miloša je bil najtežji udarec, ko je umrl v železniški nesreči sin Mark. Bil je mlad, perspektiven pisatelj. Drugi

udarec je Rida doživela 1999, ko je umrl mož Miloš.

Kot je bila skrbna mama, je bila prav tako dobra babica vnukom in pravnukom. Po smrti svoje mame, ki je svobodno za vse vnuke organizirala otroško poletno kolonijo na Loparju, je postala Rida promotorka družinskih srečanj širše, tesno povezane družine Sotlar, še največkrat prav na otoku Rabu na Loparju.

Življenjska pot tovarišice Marije je bila težka in burna. Bili so trenutki sreče, veselja, pa tudi trpljenje, povezano z življenjskimi izkušnjami, ki jih je zaznamovala 2. svetovna vojna, težek čas obnove po njej in tok njenega življenja.

ZZB NOB Ljubljana

PESEM

Domovini

*Kje, o kje si, domovina,
ljubi moj slovenski kraj,
le za tebe srce bije –
al' te bom še videl kdaj?*

*Kje, o kje si, hišica bela,
ki med drevjem mi stojiš?
Še bolj kakor lil'ja bela,
mnogo lepša se mi zdiš.*

*Kje, o kje si, zlato polje,
ki te Slovenec je oral? –
Po njem stopa tuja noga,
tujec je že žito sejal.*

*Kje, o kje si, vinska trta?
Si Slovenca b'la ponos,
ki ob tvoji žlahni kaplji
je užil nebroj radost'.*

*Kje smo Slovenci in Slovenke,
da nas videti več ni?
Po tuji zemlji razsejani –
oh, kak' nas srce boli.*

*Kje si lastovica mala,
da mi pesem zažgoliš?
Hišo mojo mi obkrožiš,
ji iskren pozdrav 'zročiš.*

Marija Richly,
16. marca 1942 v taborišču Bad
Schwarzbach.
(Slovensko pesništvo upora)

**Hrepenenje
v lagerju
1941-1945**

*Tam doli, daleč so griči,
med njimi doline, ravnine,
reke Sava, Sotla in Krka, vasi in mesta.
Tam še vedno bivajo naša srca.*

*Sončni slovenski biser
oropan, oskrunjen, nem.
Močno ranjen joče
brez svojih ljudi.*

*Tujec si lasti zemljo,
ki smo jo do včeraj Slovenci
tisočletja obdelovali, negovali,
orali, sejali in sadove spoštljivo užili.*

*Neizmerno smo jo častili,
vsako ped grede opleli, gnojili.
Vsak dan smo jo, kakor svojo mater,
z ljubeznijo objeli.*

*Štiri leta nam
telo je jokalo v tujini.
V upanju, da jo zopet najdemo,
čeprav revno, a vendar našo.*

*Takrat v taboriščih trdno smo sklenili:
ker domovino in z njo dom smo izgubili,
jo bomo še bolj ljubili.*

*Zemlja domača, s krvjo prežeta,
tvoj rod k tebi se vrača.
Slovenske roke so te zopet objele,
ljubečo toploto ti dale.*

*Spodobno življenje smo si zgradili,
za trpljenje le delno odškodnino dobili.
Mladi rod smo o zgodovini učili,
da bi domovino
vedno pred sovražno roko branili.*

Jože Križančič

JUBILEJI

90 let **Valerije Skrinjar Tvrz**

Valerija Skrinjar Tvrz, upokojena novinarka, pisateljica in prevajalka, partizanka v drugi svetovni vojni, begunka iz obleganega Sarajeva, je septembra lani je praznovala svoj 90. rojstni dan. Počastila ga je z novo knjigo z naslovom *Kjer oljke cveto*. V njej je opisala obdobje agrarne reforme v slovenski Istri po koncu druge svetovne vojne. To dogajanje je namreč občutila na lastni koži, saj so jo kot mlado novinarko agencije Tanjug iz Ljubljane leta 1946 poslali v cono B svobodnega tržaškega ozemlja in tam je med drugim spremljala tudi agrarno reformo.

Valerijo Skrinjar Tvrz pa bomo jeseni videli tudi v dokumentarnogramu filmu *Preboj*, ki nastaja po knjigi *Past na Menini planini Franca Severja - Frante*, v režiji Dejana Baboška. Tedaj 16-letna Valerija je bila šifrantka v operativnem štabu in je ena izmed petih še živelih borcev, ki so doživeli kalvarijo, o kateri pripoveduje film. »Zelo sem ponosna, da nastaja ta film in da se ga je lotil mlad režiser, saj gre za eno najtežjih bitk ob koncu druge svetovne vojne pri nas. Če partizani takrat ne bi izbojevali zmage, tudi Slovenije ne bi bilo,« je dejala ob nastajanju filma.

A je podobno agonijo Valerija doživela še enkrat, tokrat v jugoslovanski vojni v Sarajevu, ki je nekaj let po koncu druge svetovne vojne postalo njen dom. Ta preizkušnja je bila za tedaj že upokojeno ugledno novinarko in priznano pisateljico, ki je bila tudi predsednica Društva pisateljev Bosne in Hercegovine, mati in žena, še hujša. Skupaj z možem, Josipom Tvrzom, partizanom, nosilec partizanske spomenice, sta na stara leta postala begunca. »Danes vem, da denar kupi ljudi brez hrbtenice, denar podžge najnižje strasti, razplamti nacionalizem. Nihče od nas ni verjel, da nas bodo prodali domači ljudje,« pravi.

Valerija se je rodila 8. novembra leta 1928 v rudarski družini v Zagorju ob Savi. Niti 16 let še ni imela, ko se je pridružila partizanom v Moravski dolini, in ker je znala ste-

nografijo, strojepisje in nemški jezik, so jo dodelili k radijski postaji, kjer je spremljala poročila angleških in ruskih radijskih postaj. Sodelovala je na mitingih, recitala in igrala in si želela, da bi postala učiteljica. Ta želja se ji je za kratek čas uresničila, saj so se v partizanskem vodstvu odločili, da bo začela poučevati na Češnjicah v Tuhinjski dolini, kjer otoci že dolgo niso obiskovali šole. Tako je prišla v Tomanovo hišo, kjer ji je bila starejša hči Rezka glavna opora in pomoč pri organiziranju šole. Uspobili so prostor, iz desk izdelali klopi, za tablo so imeli počez obrnjena vrata. Zaradi nenehnih spopadov šola ni trajala dolgo, a ostala je v njenem spominu.

Po vojni so jo poslali v šolo v Ljubljano, kjer je njeno življenje potekalo med obiskovanjem šole med tednom, ob nedeljah pa udarniško delo, o čemer je pisala za Slovenski poročevalec. In tako se je znašla v Coni B svobodnega tržaškega ozemlja, od tam jo je pot vodila v uredništvo Tanjuga v Beograd in v Tanjugovo novinarsko šolo. Po dekretu se je kot novinarka selila po različnih mestih, leta 1954 je pristala v Sarajevu in dve leti pozneje prestopila v dnevnik *Oslobodenje*, pred upokojitvijo pa je postala urednica tamkajšnjega mladinskega lista *Male novine*.

Zelo zgodaj je začela pisati tudi prozo in poezijo. Njen opus je izjemen: deset radijskih iger, tri pesniške zbirke, 12 zbirk kratke proze, 12 povesti in romanov, 10 prevodov slovenskih avtorjev, med njimi dela Toneta Svetine, Vitana Mala, Branke Jurca, Neže Maurer... Napisala je veliko zgodb za otroke, v delih za odrasle se je vračala v čas svoje mladosti, v težke razmere po vojni, ki so jih zaznamovale pomanjkanje, težko rudarsko življenje v njenih revirjih, tej temi je posvetila trilogijo *Zmajeva kri*. Še vedno je zelo dejavna in pogosta govornica na spominskih slovesnostih. Pripoveduje o ljubezni do domovine in o tem, kako hudo je, ko jo izgubiš.

Jožica Hribar

100 let **Stanka Kušljana**

Stanko Kušljan je 30. maja dopolnil sto let. Ob jubileju so ga obiskali in mu čestitali predstavniki občine Šentjernej, predsedstvi ZB Šentjernej in Novo mesto, delegacija društva Gorjanska četa, delegacija Cankarjevega bataljona iz Ljubljane, predstavniki gasilcev iz Šentjerneja in RK ter številni prijatelji, znanci in sosedje.

Stanko se je na njihova voščila hudomušno odzval z besedami: »Danes prvič proslavljam stoletnico, tako kot vi, ki prvič čestitate stoletniku. Je pa res, da je mojemu življenju rok trajanja že podaljšan. Pri naslednji stoletnici bomo imeli še več izkušenj.«

Rodil se je v družini, kjer je bilo sedem otrok, on je bil četrti po vrsti, ima pa tudi dva polbrata in polsestro. Doma so imeli žago in mlin. Bilo je veliko dela, zato so morali že zgodaj poprijeti tudi otoci. Po končani osnovni šoli se je Stanko izučil za krojača. Nekaj časa je delal v Višnji Gori, potem pa je šel služiti vojaški rok. V tem času se je začela vojna. Živo se spominja, kako se je v skupini šestih Slovencev peš odpravil proti domu. Doma se je kmalu pridružil krajevni organizaciji *Osobodilne fronte*, kjer je deloval do odhoda v partizane.

V partizane je odšel 9. marca 1942. »Tega dne nas je iz Šentjerneja odšlo v partizane 24 fantov. Odšli smo na Toplo Reber, kjer se je ustanovila Novomeška četa. Spomladi istega leta se je četa razdelila na tri skupine, in sicer na Gorjansko, Mokronoško in Topliško četo. 13. maja je bil na Pragu v Gorjancih ustanovljen Gorjanski bataljon, ki je deloval na območju od desnega brega Krke do slemen Gorjancev ter od Podbočja do Uršnih sel. Naše območje delovanja je bilo tudi v Beli krajini in v hrvaškem Žumberku.« Že maja 1942 si je bataljon priboril obsežno osvobodeno ozemlje, kjer se je začela porajati nova ljudska demokracija. Po kapitulaciji Italije

je Gorjanski bataljon postal del sestava 15. brigade.

»Borci našega bataljona smo bili dodeljeni v različne partizanske vojne formacije. Večina borcev je ostala v 15. brigadi (Belokranjski), nekaj jih je bilo dodeljenih v Gubčevo in Tomšičevo brigada, jaz pa sem odšel v Cankarjevo brigado.« Stanko je bil v Bosiljevem hudo ranjen. O tem je povedal: »Puško sem imel prazno. Ravno sem jo hotel napolniti, ko se je ustaš dvignil, nameril vame in ustrelil. Vrgel sem se sicer na tla, a v tistem sem jih že dobil v prsi, tako da me je krogla prestrelila. Še sreča, da je šla le skozi mehka tkiva, tik ob hrbtenici. Zaradi poškodbe sem imel težave zaradi krvavitve v pljučih.« Odpejli so ga v bolnico Gornji Hrastnik v Kočevskem rogu, kjer je ostal tri mesece. »Komisija je ugotovila, da sem začasno nesposoben opravljati vojaški poklic. Poslali so me v enoto Ljudske milice Kostanjevica - Šentjernej. Od tam sem bil poslan na izobraževanje za poklic miličnika, ki se je izvajalo v Metliki.« V času izobraževanja je bil dodeljen enoti za varovanje glavnega štaba Slovenske vojske, s katerim je po dolini Kolpe odšel proti Ljubljani, kjer je dočkal osvoboditev.

8. maja 1945 se je vrnil domov v Šentjernej. Postal je poveljnik Ljudske milice v Kostanjevici, pozneje pa je bil poveljnik LM v Brežicah. Zaradi težav z zdravjem so ga premestili na Notranjo upravo Novo mesto. Leta 1947 je prenehal delati v organih za notranje zadeve in s tem se je končalo njegovo vojno obdobje.

Je nosilec partizanske spomenice 1941, ima medaljo za hrabrost in še veliko drugih priznanj. Leta 1947 se je zaposlil v Iskri Šentjernej, kjer je opravljal odgovorna dela in se tudi upokojil. Ustvaril si je družino. Ima dva sinova, ki sta si zgradila hiši v bližini njegovega doma. Sinova lepo skrbita zanj. Sorodniki ga

radi obiščejo in z njim poklepetajo. Govoriva o Javorovici, Grahovem, Dražgošah, Pohorskem bataljonu, o pomenu partizanstva, o tem, da imamo samostojno država. »Javorovica je simbol Dolenjske, je simbol partizanstva in spomin na krvave dogodke, ko je domača bela garda zverinsko pokončala Cankarjev bataljon. Moti me, da so občinski politiki leta 2015 skušali to prireditev izbrisati s seznama. Na srečo sta zmagala razum in zavzetost lokalnih članov ZB. Vesel sem, da je sedanja politična struktura občinskih svetnikov z županom na čelu drugačnega mišljenja in da se zavedajo pomembnosti tega dogodka.« Pove mi tudi, kako so člani ZB s pomočjo Krke prenovili porušeno kapelo in jo spremenili v spominski hram, v katerem so zapisana imena vseh padlih partizanov, in kako so asfaltirali cesto iz vasi do spomenika.

Pogovarjava se o spravi, Pahorjevih pogledih, o povojnih pobojih. »Vojna je spopad zaradi določenih ciljev napadalca. V vojni se ubija, uničuje premoženje, strahuje ljudi zaradi ciljev, ki so jo povzročili. V vojni so vedno na koncu zmagovalci in poraženci. Slovenski narod ni napadel Nemcev, mi smo se samo branili in zaradi srčnosti izbojevali boj – bili smo zmagovalci, ki so hoteli družbene spremembe. Sprave ne potrebujemo. Pa še nekaj bi rad povedal: partizani nismo bili morilci, kakor nam nekateri očitajo. Vse belogardiste smo le temeljito izprašali in jim dali možnost, da se nam pridružijo. Nikogar nismo ustrelili, spustili smo jih na prostost. Poznam kar nekaj primerov z imeni in datumi, zato lahko to svojo trditev dokažem. Če pa so belogardisti ujele partizana, ga niso samo ustrelili, ampak so ga tudi zverinsko mučili.«

1. junija 2019 je družina Kušljan na Javorovici v lovski koči priredila slavnostno pogostitev, kamor je bilo povabljenih več kot sto ljudi. Posebno razpoloženje so ustvarili borci Gorjanske čete, ko so prikoralili na prireditveni prostor. Komandant čete Milan Krajnc je slavljencu podal raport in mu čestital ob jubileju, nato pa so mu čestitali vsi borci. Gorjanska četa je v čast slavljenca in njegovih prvih sto let izstrelila pet salv – za vsakih 20 let po eno. Partizanka Breda pa je zelo živo in doživeto recitala pesem Franca Šalija *Gorjanska četa*.

Lojze Podobnik

SPOROČILA

Volilna skupščina ZB Maribor

V sejni dvorani IZUM-a v Mariboru je bila 26. marca volilna skupščina ZB Maribor, ki se jo je udeležilo 51 članov. Na dnevnem redu je bilo devet točk. Med drugim so člani znova izvolili dozdajšnjega predsednika, Marjana Žnidariča, ter 15 članov izvršnega odbora in pet članov nadzornega odbora. Sprejeli so tudi program dela in okvirni finančni načrt za leto 2019. Želijo ohranjati tradicije narodnoosvobodilnega boja 1941–1945 ter z vrednotami seznanjati mlade in z

delovanjem utrjevati tradicije slovenskega uporništv. Letos bodo namenili poseben poudarek spominu na padle člane mariborskega okrožnega vodstva osvobodilnega gibanja v Hrenovi ulici na Studencih 15. julija 1944 – zaradi izdaje so padli štirje člani – in spominu na 143 ustreljenih talcev v mariborskih zaporih 2. oktobra 1942, kar je okupatorjev najhujši zločin v enem dnevu na Slovenskem. Spomnili so se tudi 29. aprila 1941, ko je bila prva akcija proti okupatorju izvede-

na prav v Mariboru. To je bila sabotažna akcija mariborskih domoljubov, ki so 29. aprila 1941 zjutraj v Volkmerjevem prehodu v središču mesta zažgali dva nemška osebna avtomobila. (Prehod so leta 1938 poimenovali po Leopoldu Volkmerju, 1741–1816, bil ljudski pesnik, narodni buditelj, skladatelj, vzgojitelj, duhovnik in pisatelj.)

Pripravili bodo tudi predavanja iz slovenske zgodovine s poudarkom na narodnoosvobodilnem boju v osnovnih šolah, mestnih četrtih in

krajevnih skupnostih. Nadaljevali bodo izvajanje uUr spomina, ki bodo mlade v šolah in druge poslušalce v Muzeju narodne osvoboditve seznanile z delovanjem partizanskega zdravstva, šolstva in kako je na podeželju delovalo uporniško gibanje. Vse leto bodo pomagali

članstvu s svetovanjem in informacijami, pripravili obiske v domovih starejših, poskrbeli za slovo od umrlih članov s praporom in govorom in sodelovali z drugimi društvi pri skrbi za starejše.

Besedilo in foto: Cvetana Golob

PO SVETU

**Obisk Sarajeva,
Vogošča in Grabljivih njiv**

Na povabilo predsednika SABNOR v kantonu Sarajevo, Ibrahima Čomića, je ob dnevu osvoboditve 6. aprila, ki je hkrati tudi dan mesta Sarajeva, delegacija ZZB NOB Ljubljana obiskala glavno mesto BiH. 13-člansko delegacijo je vodila predsednica Julijana Žibert, v njej pa so bili Jože Hartman in Milan Gorjanc ter člani nekaterih drugih območnih organizacij ZZB.

Na Grabljivih njivah je Albin Pibernik položil venec v spomin tovarišem iz 1. proletarske brigade. (Foto: Franc Jankovič)

Temelji sodelovanja so bili postavljeni 20. oktobra 2018, ko je Ljubljana gostila predstavnike borčevskih združenj iz drugih glavnih in večjih mest republik nekdanje skupne države. Kot je takrat v uvodnem referatu poudaril Milan Gorjanc, se moramo povezati v boju proti novemu fašizmu. Eden od sklepov od koncu konference je bil tudi, da se bomo obiskovali ob pomembnih obletnicah mest, kar dnevi osvoboditve prav gotovo so.

Najprej smo se udeležili polaganja cvetja in slovesnosti na Vratniku. Naslednji dan smo se zbrali pri večnem ognju in se nato odpravili do spomenika pobitim otrokom med zadnjo vojno. Tovariši iz združenja Novo Sarajevo so nam razkazali svoje prostore, poklonili smo se spominu na Vladimirja Perića - Valterja. Sledila je slovesna podelitev priznanj v Muzeju novejšje zgodovine.

7. aprila smo bili gostje UABNOR Vogošča. Njihovega prisrčnega sprejema gotovo ne bomo pozabili. Na slovesnosti ob spomeniku na Džindinovem hribu je zbrane v imenu naše delegacije nagovoril tovariš Milan Gorjanc in poudaril, da je ena največjih vrednot bratstvo med nami, ki smo 50 let živeli v eni državi. Spomnil je na Titove besede o tem, da nobena republika sama ne pomeni nič, da smo le skupaj lahko močni, in dodal, da so se naši borci borili s puško, naš novi sovražnik pa je veliki kapital, ki nas vsak dan ropa. Stranke, ki razprodajajo, kar smo 50 let ustvarjali, pa so novodobni

narodni izdajalci. Gostiteljem se je zahvalil za vabilo in ob tem poudaril, da si moramo izmenjavati izkušnje v boju proti prebujenemu fašizmu, ki je na pohodu po vsej Evropi. Čestital jim je ob dnevu osvoboditve in jim zaželel, da se 6. aprili ne bi več dogajali, ne njim ne drugim. 6. aprila 1941 je Wehrmacht bombardiral Sarajevo, 6. aprila so ga partizani osvobodili, in tudi nova morija se je začela 6. aprila, leta 1992.

Po končani slovesnosti so nas gostitelji odpeljali še do Grabljivih njiv, kjer je Albin Pibernik položil venec v spomin tovarišem iz 1. proletarske brigade. Nemalo je bil presenečen, ko so mu Vogoščani podelili zahvalo za njegovo preteklo in sedanje delo. Pa ne samo njemu, ampak tudi naši Valči, Valeriji Skrinjar Trvr, ki pravi, da je bogata, ker ima dve domovini: Slovenijo, v kateri je bila rojena, in BiH, kjer je preživela najbolj ustvarjalna leta svojega življenja.

Aleksandra Jankovič

**75. obletnica
zavezniškega izkrcanja**

Slovesnosti ob letošnji 75. obletnici zavezniškega izkrcanja so se začele na jugu Anglije, tam so bili med drugimi prisotni britanska kraljica Elizabeta II., nemška kanclerka Angela Merkel, francoski predsednik Emmanuel Macron in ameriški predsednik Trump. Ruskega predsednika Putina niso povabili, prav tako v Normandiji ni bilo slovenskega predsednika kot tudi ne predstavnikov slovenske borčevske organizacije, ki so bili prisotni ob 70. obletnici izkrcanja.

Zavezniško izkrcanje v Normandiji, ki je pomenilo začetek konca druge svetovne vojne, se je začelo v noči na 6. junij pred 75 leti. Dogodek se je v zgodovino vpisal kot dan D. Obalo Normandije je do julija preplavilo tri milijone zavezniških vojakov in na tisoče ton orožja ter drugega vojaškega materiala. Posebno krvavo je bilo na obali Omaha, kjer so Nemci zaveznike pričakali v polni pripravljenosti. Dan D je med zavezniki zahteval deset

tisoč žrtev, prav toliko pa tudi med Nemci. V treh mesecih je v bojih za Normandijo padlo po 215 000 vojakov na vsaki strani.

S. B., foto: Mihael Grobelnik

V Varešu bila Evropa v malem

Med obiskom v Mostarju smo sprejeli vabilo protifašistov iz Vareša in se udeležili slovesnosti ob osvoboditvi njihovega mesta izpod okupatorja 4. aprila 1945.

Na Grabljivih njivah je Albin Pibernik položil venec v spomin tovarišem iz 1. proletarske brigade. (Foto: Franc Jankovič)

Mesto, o katerem smo se v šoli učili kot o enem največjih rudnikov železa z železarno, ki sta dajala kruh številnim družinam – samo tu je bilo zaposlenih 2000 delavcev – je zdaj, kot sem nekje prebrala, »zlomljeno mesto, ki ga lahko reši le David Copperfield«. Skratka, v mestu ni pravega življenja. Presenetila pa nas je čudovita narava, ozko dolino reke Stavnje obdajajo z gozdom porasli strmi vrhovi. Vojne so tukajšnjemu prebivalstvu povzročile veliko zla in popolnoma spremenile demografsko podobo območja. Zato še toliko bolj izstopata zanos tovarišev iz Združenja antifašistov in borcev narodnoosvobodilne vojne (UABNOR), ki se vsako leto 4. aprila spomnijo časov, ko se je tu živelo bolje. Na ta dan obiščejo Varešane protifašisti iz vse BiH in od drugod, letos smo se jim pridružili tudi mi. Tako kot vsako leto so tudi letos pripravili sprevod, v katerem se nas je do ploščadi pred šolo, kjer je kostnica borcev, padlih med NOB, sprehodilo več sto. K spomeniku smo položili cvetje, navzoče pa sta pred kulturnim programom nagovorila predsednik UABNOR Vareš Zehrid Cigura in župan Vareša Zdravko Marošević. Njegove besede so bile namenjene vsem prebivalcem BiH in drugih držav, saj je pozval k miru in razumevanju med narodi, posebno zdaj, ko spet oživlja fašizem. Posledica tega so tudi migranti. Sobivanje in enotnost, ki jo je v Varešu lahko začutili, sta prvi pogoj za boljše življenje. In tega so v Varešu že imeli. Tu je nekdanj živelo kar 28 različnih narodnosti – Evropa v malem.

Aleksandra Jankovič

**Pokrijte domače
potrebe po elektriki**

Investirajte v sončno elektrarno na ključ in si zagotovite takojšnji prihranek pri elektriki.

Več informacij o ponudbi najdete na:

- spletni strani www.energijaplus.si (zavihek Ostala ponudba),
- vseh prodajnih mestih Energije plus,
- elektronski pošti info@energijaplus.si,
- QR kodi.

 SONČNI PLUS

080 21 15
www.energijaplus.si

 ENERGIJA PLUS

Velenjska plaža

Dobrodošli!

igrala na vodi
 deskanje jadranje
 skakalnica **Sup**
 gostinska ponudba
 vaterpolo dogodki ...

VABLJENI!

MESTNA OBČINA
VELENJE

VELENJE
1959
6
2019
let

www.velenje.si

TEMA MESECA – NADALJEVANJE IZ JUNIJSKE ŠTEVILKE

Kultura v narodnoosvobodilnem boju

Pesništvo upora in aktivno slovenstvo

Ob tem, ko se je uresničevala napoved: »govore, da bo še bolj hudo ...«, ko se je porajalo malodušje, je Karel Destovnik Kajuh zatrdil: »Mi ne verujemo v to!« in med ljudmi se je širil njegov klic: »Ne klonimo, tovariši!«

Dr. Maca Jogan

S »Slovensko pesmijo« je dramil en sam milijon, »ki ga trpljenje krotoviči«, nagovoril je kmete – ne le tistega, ki so mu »mater in sina ubili«, opogumljal je svojce talcev: »Le nikar ne jočite za nami, / laže nam bo pasti, če z rokami, / stisnjenimi v pest, žalujete za nami ...«; materam padlih partizanov je šepetaje hladil pekočo bolečino ob izgubi »zlatih fantov«; ne samo svoji izvoljenki, temveč vsem ljudem je poslal »samo en bel, en češnjev cvet«, da bi jih osvobodil otožnosti. Naj so jim prisluhli na mitingih ali jih brali, kadar so jih dobili po skrivnih poteh, so takšne izpovedi vsi sprejemali kot svoje, po njih hrepeli, jih iskali in sami – pogosto brez poznavanja in upoštevanja strogih estetskih pravil – ustvarjali. Tako so s pesniško besedo presegali položaj in občutek obrobnosti in majhnosti ter prispevali dragocene drobce v mozaik aktivnega slovenstva. Zato, kot je pozneje zatrdil Matej Bor, »čas našega NOB ni bil velik samo zato, ker so se v njem odločale velike stvari, temveč tudi zato, ker so bili mali ljudje v službi te velike stvari veliki«.

Ta uporniška poetska delavnica se je raztezala povsod, kjer so živali, trpeli, umirali slovensko svobodoljubno čuteči ljudje, delovala

je v mestih, po vaseh, v gozdovih, v barakah pod smrekami, v zapori, izgnanskih taboriščih in na moriških vseh vrst; zvezki in beležnice, koledarji, vrečke, krpice, stene, toaletni papir – kar koli je bilo dosegljivo, je bilo uporabljeno za zapisovanje pretresljivih individualnih in skupinskih izkušenj, za slikanje podob brezmejnega gorja in zverinstev ter mamečih skic miru in svobode. Tako je nastalo okoli 12 000 pesemskih besedil, od katerih jih je 2300 dokumentiranih in izdanih v štirih knjigah *Slovensko pesništvo upora 1941–1945*. Boris Paternu, ki je zbral in uredil to dragoceno »duhovno posodje«, edinstveno tudi v evropskem odporiškem gibanju, upravičeno poudarja: »Celotna zgodovina slovenske kulture ne premore tako povednega dokumenta o pokončnih močeh ogroženega slovenskega naroda v njegovem boju za preživetje in prostost, kot ga izpričuje pesništvo upora iz let 1941–1945.«

Veliko tega pesniškega opusa se je ohranilo v rokopisih, zlasti tistih pesmi, ki so nastajale med izgnanci, taboriščniki in mobiliziranci daleč od domačega okolja, medtem ko je bilo na slovenskem okupiranem ozemlju to pesniško »strelivo« natisnjeno in razmnoženo v najbolj skritih in nenavadnih kotičkih (v kletah, na podstrešjih, v bunkerjih) ter po najrazličnejših skrivnih in smrtno nevarnih poteh preneseno do bralcev. Potreba po ilegalni tiskani besedi je v izredno oteženih okoliščinah spodbudila odkrivanje skrivališč, v katerih so od okupacije naprej delovale različne ciklostilne tehnike, njihovo bogato »produkcijo« raznovrstnega tiska pa so (zlasti) na osvobojenem ozemlju dopolnjevale partizanske strojne tiskar-

ne; v teh je bilo natisnjenih skoraj deset milijonov izvodov časopisov, brošur, knjig, letakov, grafičnih map itd. Ne smemo pozabiti, da so v tiskarni Slovenija pod Ogalcami blizu Vojskega od 5. septembra 1944 do osvoboditve v 5000 izvodih tiskali edini ilegalni dnevnik (Partizanski dnevnik, ki je nastal na pobudo Franceta Vrege - Mileta), ki so ga kurirji vsako noč raznašali od Karavank do Trsta.

V neizbrisljiv zgodovinski spomin spada vrsta različnih kulturnih dejavnosti, ki vsestranski kulturniški odpor odlikujejo in razlikujejo od primerljivih okoliščin v okupirani Evropi. Nikjer drugje takrat ni delovala ilegalna radijska postaja, kot je bil radio OF Kričič v Ljubljani (s prvo redno oddajo 17. novembra 1941), katerega sodelavec okupator ni mogel nikoli odkriti. Edinstven je bil tudi Veseli teater, satirično gledališče, s katerim so se mariborski gledališki igralci – begunci že julija 1941 predstavili ljubljanskemu občinstvu in s priroten humorjem skoraj eno leto krepili odporiško naravnost. Eden najpomembnejših izrazov odpora je (bil) nepozaben zadnji koncert Akademskega pevskega zbora pod vodstvom Franceta Marolta (11. decembra 1941), na katerem so pevci s tankočutnim petjem pesmi Lipa ihtočemu občinstvu v Unionski dvorani sporočili, da okupatorski nasilje ne bo trajno in da bo spet prišla pomlad tega naroda.

»Tujega nočemo, svojega ne damo«

Ne smemo pozabiti, da je že konec leta 1941 začela delovati Komisija za proučevanje slovenskih meja, ki jo je imenoval Izvršni odbor OF, v

izhodiščih, ki jih je pripravil Prežihov Voranc, pa je jasna zahteva za vzpostavitev zedinjene Slovenije; iz dela te komisije je izšlo tudi geslo: »Tujega nočemo, svojega ne damo«, prvič zapisano leta 1942. To geslo je bilo množično spregovorjeno in zapisano, ko se je dejansko (na pariški mirovni konferenci leta 1947) odločalo o priključitvi Primorske in o ustvarjanju zedinjene Slovenije na podlagi zahteve, sprejete na zboru odposlancev slovenskega naroda oktobra 1943, ki je potekal v znamenju Cankarjeve napovedi in hkrati udarnega gesla: »Narod si bo sodbo pisal sam, ne frak mu je ne bo in ne talar!« Za uresničevanje načrta o mejah je na osvobojenem ozemlju že v času vojne od februarja 1944 naprej skrbel znanstveni inštitut pod vodstvom dr. Frana Zwittera.

Po kapitulaciji Italije je bilo do konca vojne kulturno snovanje vezano predvsem na osvobojeno ozemlje. Tu se je razcvetela partizanska grafika (Božidar Jakac, Dore Klemenčič - Maj, Nikolaj Pirnat in drugi). 9. januarja 1944 je bilo z odlokom IO OF ustanovljeno *Slovensko narodno gledališče*, katerega igralci in igralko so do osvoboditve pripravili osem premier in izvedli nad sto ponovitev; po prvi predstavi 31. decembra 1944 v Črmošnjicah je delovalo lutkovno gledališče. Na pobudo skladatelja Karla Pahorja je bil 20. aprila 1944 ustanovljen *Invalidski pevski zbor* (poznejši *Partizanski pevski zbor*), ki je imel svoj prvi nastop na slovesnosti ob tretji obletnici ustanovitve OF na Planini pod Mirno goro nad Semičem. V Gravini so prekomorci 1944 ustanovili *Pevski zbor Srečko Kosovel*, ki je leta 1946 izjemno navdušil udeležence mirovne konference v Parizu. Okoli petdeset skladateljev je v času NOB ustvarilo okrog 300 izvornih zborovskih skladb, več deset samospsevov in drugih del. Kaj je partizanskim borcem pomenila pesem v krutih razmerah, prepričljivo kaže dogodek s konca tritredenskega pohoda več kot 2000 borcev 30. divizija IX. korpusa v slovensko Benečijo: v skrajno težkih razmerah, po nočnem prehodu ledeno mrzle Soče, ob izjemno nizkih temperaturah, po prehojenih 200 kilometrih in številnih spopadih in žrtvah je del borcev, ki so bili kot ledene sveče, na smrt utrjeni, s poslednjimi močmi 20. februarja 1944 s partizansko pesmijo prišel v Tolminski Lom. Pesem jim je vlivala moč in pogum za premagovanje strahotnih ovir.

Tisoče otrok, ki jim je bilo bodisi v izgnanstvu ali v okupirani domovini normalno šolanje v maternem jeziku onemogočeno, so skrivaj v lagerjih učili slovenskega jezika, na domačem osvobojenem slovenskem ozemlju, čeprav včasih le za krajši čas, pa so delovale partizanske šole. Zakonsko podlago za to šolstvo predstavljata odlok Izvršnega odbora Osvobodilne fronte (27. maja 1942), ki so ga lahko uresni-

čevali na osvobojenem ozemlju na Dolenjskem, po kapitulaciji Italije pa so množično ustanavljali partizanske šole tudi na Primorskem in Notranjskem; v zadnjem letu vojne je to šolstvo upravljal odsek za prosveto pri SNOS-u, ki je skrbel za učne načrte, predmetnike in različne oblike šolskega dela ter učne pripomočke; Blaž Ostrovhar je celo pripravil slovensko slovnico.

Kulturno delovanje v partizanskih enotah

Kulturno delovanje ni bilo omejeno le na osrednje ustanove na osvobojenem ozemlju, temveč so nekatere delovale tudi v večjih partizanskih enotah. Tako je z uprizoritvijo Cankarjevega Hlapca Jerneja začelo delovati Frontno gledališče VII. korpusa, na pobudo Pokrajinskega odbora OF za Gorenjsko so ob stoti obletnici nastanka v tiskarni Trilof v Davči 1944 natisnili »naravnost lepotno izdajo Zdravljice. Lahko bi rekli mali čudež v zgodovini slovenske kulture, kakršnega najbrž ni dalo nobeno drugo odporiško gibanje okupirane Evrope«, kot je ocenil Boris Paternu pol stoletja pozneje. Za takratne razmere je k temu čudežu pripomogla izjemna, odlična likovna oprema Iveta Šubica. Ob stoti obletnici rojstva Simona Gregorčiča so bile ob številnih proslavah natisnjene tudi tri antologije njegove poezije, izšla je Gregorčičeva pesmarica, v več primorskih ciklostilnih tehnikah je izšla brošura Simon Gregorčič. V Partizanskem dnevniku (24. september 1944) je France Bevk zapisal, da so bile Gregorčičeve pesmi doma v brigadah (»ena naših brigad je po njem dobila svoje ime«) in na terenu, v zavesti večine borcev so bile prvo zdravilo in poživilo, velikokrat tudi nadomestilo za kruh in topel koticček počitka; spremljale so borce v najtežjih trenutkih na pohodih in so z njimi legale v prerane grobove, kot se je to zgodilo Janku Premrlu Vojku, ki so mu jih morali »brati na njegovi smrtni postelji«.

Slovensko pesništvo upora

Nikoli ne smemo pozabiti, da je narodnoosvobodilni boj na Slovenskem potekal v znamenju tesnega prepleta »knjige in puške«, da je kulturna ustvarjalnost pripomogla k preobrazbi slovenskega narodnega značaja ter pomagala utirati (krvavo) pot do osvoboditve izpod fašizma in nacizma. Spregledati tudi ne smemo, da je bila na kulturnem področju povzročena ogromna škoda, tako materialna (uničenje in izguba del, onemogočanje ustvarjalnega delovanja) kot izguba človeških življenj, saj je bilo samo med poklicnimi kulturniki pobitih okoli sto ljudi. Kulturni odpor v okviru NOB, v katerem so se zbudili nesluteni ljudski umski potenciali, potrjuje, da se »brez svobode ne da živeti, ker je tako življenje hujše od smrti«, kot je radostno sporočil Oton Župančič, 9. maja 1945. V prizadevanjih za ohranitev svobode, miru in človeškega dostojanstva v vedno bolj ogrožajočih globaliziranih okoliščinah lahko kot narodna skupnost iščemo navdih in temeljev za zaupanje vase v raznovrstnih kulturnih plodovih iz narodnoosvobodilnega boja ter v njih poiščemo varna sidrišča za naš narodni ponos in obstoj.

KODER SONCE HODI.

občina Medvode

Vljudno vas vabimo na slovesnost

KODER SONCE HODI

posvečeno
175-letnici
Prešernove Zdravljice,
75-letnici
ponatisa Prešernove Zdravljice,
kot najlepšega uporniškega tiska v okupirani Evropi
(tiskani v partizanskih tiskarnah Trilof in Donas),
30-letnici
uradnega sprejema
Zdravljice kot slovenske himne
(Skupščina Socialistične republike Slovenije
je sprejela Zdravljico za himno SR Slovenije 27. septembra 1989)

v soboto, 28. septembra 2019
ob 11. uri

na prireditvenem prostoru
Krajevne skupnosti Trnovec
v dolini Ločnice pri Medvodah
(Trnovec 25, 1215 Medvode)

v bližini obeležij partizanskih
tiskarn Trilof in Donas

ZBZ za vrednote NOB Slovenije
ZB za vrednote NOB Medvode
Občina Medvode

ŽIVE NAJ VSI NARODI,
KI HREPENE DOČAKAT' DAN,
KO, KODER SONCE HODI,
PREPIR IZ SVETA BO PREGNAN,
KO ROJAK
PROST BO VSAK,
NE VRAG, LE SOSED BO MEJAK!

PREŠERNOVA
ZDRAVLJICA

NAGRADNA KRIŽANKA

Rešitve križanke pošljite
do 15. avgusta 2019

Trem izžrebanim reševalcem
bomo podarili knjigo.

**SVOBODNA
BESEDA**

Izžrebani reševalci križanke iz 44.
številke revije Svobodna beseda

- Helena Kokot,**
Svetinje 7, 2259 Ivanjковci
- Arne P. Radelj,**
Bratov Učakar 8, 1118 Ljubljana
- Tina Kristan,**
C. na Lenivce 18, 6210 Sežana

Rešitve križanke:

ŠČIPALNIK, ALGOVNICA, NOLLI, VIR,
KVAS, PAKT, ERTER, AA, IZBOLJŠEK, OFER,
KRIŽEVČAN, LOVOR, AASEN, IKA, ERO, EA,
VČ, MI, LITIJČAN, ENVERS, LUNI, AVLA, CINK,
IRANKA, NEIT, UE, STARI, BOKS, OPTIK, KAP,
AIS, IZ, LOJNICA, ROBOTIKA, TRENTAR, EDEN,
ŽAR.

Geslo: ČLOVEK NA LUNI PRED POL
STOLETJA.

Geslo križanke napišite na dopisnico in jo pošljite na naslov:
ZZB NOB Slovenije, Einspielerjeva 6, 1000 Ljubljana, s pripisom
»nagrada križanka«, do 15. avgusta 2019.

Ime in priimek:

Naslov:

Geslo 45. številke SB:

SVOBODNA BESEDA	AMERIŠKA FILMSKA NAGRADA	ZAČETEK GESLA	NADALJE- VANJE GESLA	ZELO MEHKA, RAZTEGLJIVA PLETENINA IZ VOLNE ALI UMETNIH VLAKEN, JERSEY	OSCAR ARIAS	KONEC GESLA	OBDOLE- ŽENOST, OBTOŽE- NOST	GERMAN- SKO PLEME					
VAS S PLEZALNO STENO NA KOPR- SKEM				URADNO SPORO- ČILO KUJARICA ROŠ									
STRAŽAR- NICA													
VRSTA GRŠČINE V ANTIKI					IZPITJE NA DUŠEK								
UDELEŽE- NEC ALKE GORENJ. TURISTIČ- NI BISER					KRVCA AZIJKE (SLABŠ.)								
SVOBODNA BESEDA	PROSTRA- NOST	LASTNIK KNJIGAR- NE	IME VEČ PERGAM- SKIH VLADAR- JEV	CIVIL	ŽIČAR	FRANC. PEVEC (JACQUES) ANTON RAMOVŠ		LASTNO POIMENO- VANJE LAPONCEV	IVO SVETINA				
NEČASTNO DEJANJE, KI VZBUJA OGORČE- NJE								TOMO JURAK VEJE IGLAVCEV ZA KOPO	IZNAJDBE MIHA ANDREAS				
MED- VLADJE, INTEREG- NUM									OČESNA ŠARENICA, IRIDA				
RJAVENJE						DRSAL- NICA IZOLIRNA SNOV, IZOLATOR			18. ARAB- SKA ČRKA FRANCO- SKI DEPARTMA	ODPRTA POŠKODBA			
JEZIKOV- NO SORODNA AFRIŠKA LJUDSTVA						PIANIST BERTON- CELJ			NAJSVET- LEJŠA ZVEZDA V ORLU PORAST				
OTON GLIHA		OSEBNI ZAI MEK				OKVIR ZA SATNICO STRITAR- JEV ROMAN			RAFAEL AJLEC NEKD. SL. KOLEŠAR (PRIMOŽ)				
TRSTNI ALI PESNI SLADKOR		HIŠICA								PREBIVA- LEC VANEČE HRV. KOMP (KRSTO)			
ZVIJAČA, UKANA					LIDIJA OSTERC					DROBIŽ ERE MNOŽIN- SKI OSEB- NI ZAI MEK	MORIJA, POMOR	ENKA ANGLEŠKO SVETLO PIVO	
SVOBODNA BESEDA	NIKO ŠTRITOF		ŽIVALSKI POTOMCI, MLADIČI LIONEL MESSI								GRENAK APERITIV		KEMIJSKI ZNAK ZA TANTAL
NAKLON, NAGIB	NACE SIMONČIČ										SAMO- STOJNI IZVAJALEC		
NIČ- VREDEN, MALO- VREDEN ČLOVEK											SLIKOVITA DOLINA V ZGOR- NJEM POSOČJU		

UTRINKI - Nosil bom rdečo zvezdo

Na Kongresnem trgu v Ljubljani je bil 4. julija tradicionalni koncert Nosil bom rdečo zvezdo. Skozi ves večer se je vila poezija, prežeta z vrednotami, katerih simbol rdeča zvezda je simbol svobode, upora proti zlu, sovraštvu človeka proti človeku. Prvo uro koncerta je aktualno besedilo povezovala Svetlana Makarovič, ki ji je na odru družbo delala pisana zasedba pevki in pevcev, v drugem delu izjemno dobro obiskanega koncerta pa je nastopil Partizanski pevski zbor Pinko Tomažič iz Trsta. (Foto: Janez Alič)